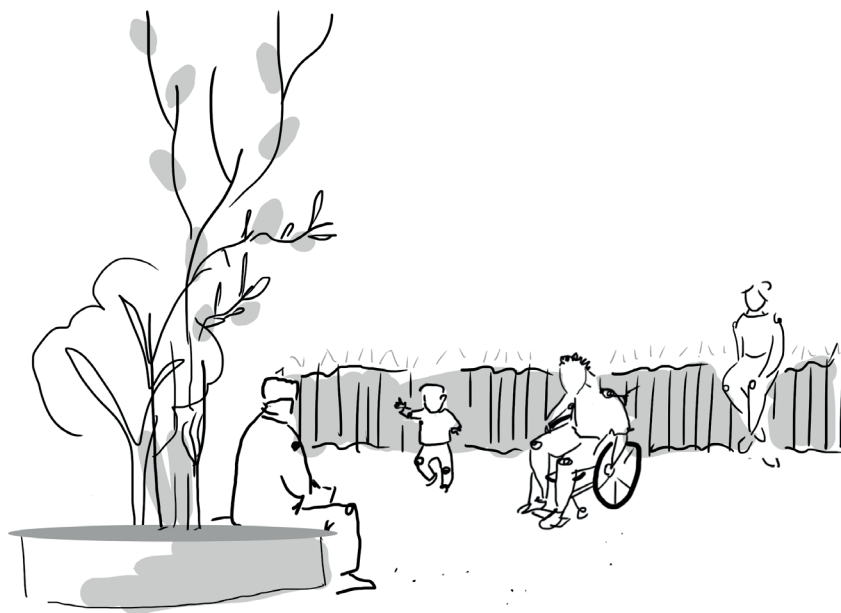

Prostredie priateľské k veku

Zborník abstraktov z medzinárodnej konferencie

Konferencia sa konala 3. novembra 2022 na Fakulte architektúry a dizajnu STU v Bratislave v rámci projektu Erasmus+ „**DESIRE – Design for all: Methods to Create Age-Friendly Housing**“

Zborník abstraktov z medzinárodnej konferencie

Prostredie priateľské k veku

Bratislava, 3. novembra 2022

Fakulta architektúry a dizajnu, STU v Bratislave

a Ústav etnológie a sociálnej atropológie SAV, v. v. i. v Bratislave

Konferencia sa konala pod záštitou projektu ERASMUS+

DESIRE – DESIGN FOR ALL: METHODS TO CREATE AGE-FRIENDLY HOUSING

Vedecký výbor:

doc. Ing. arch. Lea Rollová, PhD.

prof. MUDr. Dušan Hamar

Mgr. Ľubica Voľanská, PhD.

prof. Ing. Veronika Kotradyová, PhD.

doc. Ing. arch. Zuzana Čerešňová, PhD.

doc. Ing. arch. Peter Daniel, PhD.

MUDr. Miriam Čepíková

Dr. Carina Dantas

MSc. Mariá Sánchez Melero

Mgr. Dean Lipovac

Zostavovateľky:

prof. Ing. Veronika Kotradyová, PhD., Mgr. Ľubica Voľanská, PhD.,

Mgr. Soňa G. Lutherová, PhD.

Co-editor:

Mgr. art. Monika Hencová

Návrh obálky:

MID Martin Sombathy, Ing. arch. Barbora Valábeková

Grafická úprava:

MID Martin Sombathy

Publikáciu vydala Slovenská technická univerzita v Bratislave

vo Vydavateľstve SPEKTRUM STU

Bratislava, 2022

Zborník vyšiel elektronicky

ISBN 978-80-227-5259-6

Obsah

Úvod

O projekte DESIRE	5
-------------------	---

Prístup k starnutiu zameraný na človeka

Od demografických zmien k holistickému prostrediu - modely WHO a SHAPE	8
---	----------

Carina Dantas, Juliana Louceiro

Antropológia dizajnu: Starnutie doma	12
---	-----------

Soňa G. Lutherová

Antropológia dizajnu: Starnúce telo	15
--	-----------

Ľubica Voľanská

Konštituovanie osobnosti a vytváranie domova medzi staršími dospelými v domove dôchodcov	18
---	-----------

Anna Žabicka

Aktívne starnutie

Prostredie a starší ľudia: Aktívne a zdravé starnutie na mieste	21
--	-----------

Matic Stašek, Nastja Podrekar Loredan, Nejc Šarabon

Cvičenie a starnutie	24
-----------------------------	-----------

Dušan Hamar

Prostredie priateľské k veku

Mestá pre všetkých: seniori ako spolutvorcovia verejného priestoru	27
---	-----------

Zora Pauliniová

Obytné prostredie priateľské k veku	31
--	-----------

Zuzana Čerešňová

Priestorová orientácia v obytnom prostredí priateľskom k veku	34
--	-----------

Michal Kacej

Odraz starnutia v dizajne

Interiér priateľský k veku: 38

čo by sme mali vedieť o starnutí pri tvorbe interiéru

Veronika Kotradyová

Biofilný dizajn: prehľad teórie a praxe 42

Dean Lipovac

Dizajn priateľský k veku. Prečo je dôležité produktové inžinierstvo? 45

Juan Carlos Bañón Guillén, María Sánchez Melero

Humanita v dizajne 48

Elena Farkašová, René Baďura

Ergonomický produktový dizajn priateľský k veku 51

Mária Šimková

Sekcia mladých výskumníkov

Projekty dizertačných prác v začiatkových fázach.

Prostredie priateľské k veku – Dizajn pre seniorov 55

Monika Hencová

Prostredie priateľské k veku – Spoločne strávený voľný čas 58

Martin Sombathy

Dizajn v procese uchovania tradícií 61

Tomáš Páříš

Úvod

Projekt Erasmus+ „DESIRE - Design for all Methods to Create Age Friendly Housing“ s medzinárodnou spoluprácou partnerov zo 4 krajín sa zameriava na dizajn/navrhovanie pre všetkých (Design for All) v oblasti bývania priateľského k veku. DESIRE poskytuje odborníkom v stavebnom priemysle a v odvetví interiérového vybavenia nástroje a zručnosti potrebné na aplikovanie metód Design4All ako integrálnej súčasti procesu navrhovania s cieľom vytvoriť alebo prispôsobiť bývanie tak, aby starší ľudia a ich rodinní príslušníci mali pocit pohody, komfortu a samostatnosti v domácom prostredí.

Partneri:

- Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry a dizajnu a jej výskumno-vývojové laboratória CEDA a BCDlab - koordinátor projektu - Slovensko,
- Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied, v. v. i. - Slovensko,
- CETEM - Španielsko,
- SHINE 2Europe - Portugalsko,
- InnoRenew CoE - Slovinsko.

Prečo je projekt DESIRE relevantný?

Európa starne. Na základe výskumov Eurostatu možno predpokladať, že počet ľudí nad 65 rokov stúpne do roku 2050 o 28,5%. Podľa WHO závisí zdravie a nezávislosť ľudí vo vyššom veku na kvalite ich fyzického a sociálneho prostredia. Bývanie je preto kľúčovou podmienkou pre aktívne a zdravé starnutie. Veľká časť bytového fondu v EÚ však nie je navrhovaná ani prispôbena potrebám starších ľudí.

Situácia ponúka vynikajúcu príležitosť zapojiť sa do zmeny kvality bývania aj pre stavebný a nábytkársky priemysel a ostatné sektory priemyslu týkajúce sa bytového vybavenia. Inovatívne riešenia je však nevyhnutné presadiť už na úrovni výučby a odborného vzdelávania. Práve tie majú potenciál priniesť nové prístupy a zručnosti v tvorbe prostredia a produktov orientovaných na potreby starších ľudí.

Hlavnými cieľmi bolo:

- definovať koncepčný rámec vzdelávacieho programu DESIRE na doplnenie zručností v „dizajne pre všetkých“ (D4All) na úrovni odborného vzdelávania a prípravy (OVP) a pracovnom trhu,
- vypracovať inovatívny vzdelávací program zameraný na D4All, zohľadňujúci emocionálne, kognitívne a sociálne potreby starších ľudí, ktorý prinesie nové možnosti pre nábytkárske odvetvie a sektor interiérového vybavenia,
- zvýšiť povedomie o „dizajne pre všetkých“ (D4All) a vekovo prístupnom bývaní ako kľúčovom predpoklade aktívneho a zdravého starnutia medzi odborníkmi aj širokou verejnosťou,
- podporiť interdisciplinárne interakcie a výmenu poznatkov v procese navrhovania medzi rozličnými oblasťami ako je veda, umenie a dizajn a zabezpečiť tvorbu inovatívnych a konkurencieschopných produktov a služieb.

Hlavné výsledky projektu:

- komplexné zhodnotenie medzier a nedostatkov vo vzdelávaní a odbornej príprave v „dizajne pre všetkých“ (D4All) so zohľadnením špecifických potrieb starších ľudí,
- inovatívne kurikulum a zostavenie obsahu vzdelávacieho programu DESIRE,
- založenie platformy pre informačný repozitár s obsahom vzdelávacieho programu DESIRE.

viac na www.projectdesire.eu

Prístup k starnutiu zameraný na človeka

Od demografických zmien k holistickému prostrediu - modely WHO a SHAFE

Carina Dantas, Juliana Loureiro

Kľúčové slová: starnutie, prostredie priateľské k veku, holistické prostredie, inteligentné zdravé prostredie priaznivé pre starších ľudí; Svetová zdravotnícka organizácia

Demografické zmeny v Európe, najmä starnutie obyvateľstva, sú dôsledkom vývoja zdravotnej starostlivosti a blahobytu, a preto by sa mali posudzovať z pozitívneho hľadiska. Avšak, majú veľký vplyv na rôzne oblasti spoločnosti: okrem iného na financie, sociálny vplyv, vzdelávanie, životný štýl, štruktúru rodiny, zdravotníctvo, starostlivosť a voľný čas. Tieto zmeny sa prejavujú najmä v západných krajinách, ale očakáva sa, že sa rozšíria aj do iných častí sveta. Vyžadujú si preto nový prístup k navrhovaniu miest, komunít a domov.

Podľa Ústavy Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) (2020) je zdravie stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody, a nie iba neprítomnosť choroby alebo slabosti (s. 1). Pohoda je viacrozmerový koncept, ktorý integruje duševnú pohodu, emocionálnu pohodu, fyzickú pohodu a sociálnu pohodu (WHO, 2012) a zahŕňa skúsenosti jednotlivca s vlastným životom.

Naše fyzické a psychické schopnosti, ktoré sú nevyhnutné pre pohodu, sú ovplyvnené prostredím, v ktorom žijeme od narodenia. To ovplyvňuje spôsob, akým sa prispôbujeme strate funkcií a iným formám nepriazne, najmä v neskorších rokoch života. Hoci zdravé a aktívne starnutie je osobnou voľbou, je silne závislé od prostredia, v ktorom žijeme, pracujeme a socializujeme sa (Európska komisia, 2021).

Prístup WHO „Zdravé mestá“ uznáva determinanty zdravia a potrebu spolupráce medzi organizáciami verejného, súkromného, dobrovoľníckeho a komunitného sektora. Prostredníctvom politickej, strategickej a technickej podpory a budovania kapacít má WHO v úmysle zapojiť komunity a spoločnosti s cieľom dosiahnuť zmenu k lepšiemu, riešiť nerovnosti a podporovať dobrú správu a vedenie v oblasti zdravia a blahobytu (WHO, 2015).

Koncepcia rámca WHO pre mestá priateľské k starším ľuďom bola inšpiračným základom pre rozvoj koncepcie inteligentného prostredia priateľského k starším ľuďom (Smart Healthy Age-Friendly Environments - SHAFE). SHAFE je holistický prístup, ktorý optimalizuje sociálne a fyzické prostredie s podporou digitálnych nástrojov a služieb, podporuje lepšiu zdravotnú a sociálnu starostlivosť, podporuje nielen nezávislý život, ale aj rovnosť a aktívnu účasť v spoločnosti. Inteligentné, prispôbovivé a inkluzívne riešenia môžu pomôcť zlepšiť a podporiť nezávislý život počas celého života bez ohľadu na vek,

pohlavie, zdravotné postihnutie, kultúrne rozdiely a osobné rozhodnutia (Dantas a kol., 2021), pokiaľ existuje spoločná stratégia, návrh politiky a financovanie implementácie.

Cieľom projektu SHAFE je zvýšiť povedomie a podporiť tvorbu a implementáciu intelligentného, zdravého vnútorného a vonkajšieho prostredia pre súčasné a budúce generácie, ktoré umožní občanom vzdelávať sa, dospievať, pracovať, socializovať sa a užívať si zdravý život, a to prostredníctvom využívania digitálnych inovácií, riešení intelligentného bývania a prístupnosti a spoločných asistenčných modelov prispôsobiteľných v rámci európskeho prostredia (Dantas et al., 2021).

Iba so zavedením nových a holistických koncepcií životného prostredia, aké navrhujú tieto modely, je možné vytvoriť komunity, v ktorých sa ľudia rôznych vekových skupín aktívne zúčastňujú a zaobchádza sa s nimi dôstojne, čo uľahčuje medzigeneračné prepojenie. Tento typ komunit pomáha ľuďom zostať zdravými a aktívnymi počas celého procesu starnutia a ponúka primeranú podporu tým, ktorí sa už o seba nedokážu postarať (Dantas a kol., 2020).

Figure: SHAFE model

Carina Dantas

vyštudovala právo, je doktorandkou v oblasti biomedicínskych vied a generálnou riaditeľkou spoločnosti SHINE 2Europe s viac ako 20-ročnými skúsenosťami.

Je predsedníčkou COST NET4Age-Friendly, koordinátorkou siete zainteresovaných strán SHAFE - Smart Healthy Age-friendly Environments a podpredsedníčkou Európskeho dohovoru o demografických zmenách.

Carina je hodnotiteľkou/recenzentkou pre Európsku komisiu, Eureka, AAL, EIT Climate a EIT Digital; členkou výboru CEN/CENELEC TC 428 a členkou tímu expertov, ktorí vypracúvajú etický rámec EÚ pre profesiu IKT; a vedúcou tímu skupiny expertov, ktorí navrhujú referenčné usmerenia v oblasti etiky, ochrany súkromia a bezpečnosti údajov, na základe zmluvy s programom AAL.

Napísala viac ako 300 návrhov financovaných projektov a niekoľko z nich realizovala/riadila pre rôzne programy financovania. Aktuálnymi relevantnými príkladmi sú SIRENE | Social Innovation Responsive Environments NETwork, HORIZON Europe CSA, kde je koordinátorkou projektu; alebo RadioVal | International Clinical Validation of Radiomics Artificial Intelligence for Breast Cancer Treatment Planning, Horizon Europe RIA, kde vedie WP1 - Multi-stakeholder engagement and social innovation.

Carina je tiež členkou etickej rady projektov H2020 Valuecare a IMI Beamer, členkou poradnej rady projektov Horizon/MSCA/AAL ReHyb, VisuAAL, PROCare4Life, Tactile, Homes4life, Uptake, DTHSC a recenzentkou časopisov ICF Journal, Geriatrics a MDPI.

Juliana Louceiro

získala magisterský titul v odbore pedagogických vied a v súčasnosti dokončuje magisterské štúdium organizačnej psychológie na Fakulte psychológie a pedagogických vied Univerzity v Coimbre.

Niekoľko rokov pracovala ako špecialistka na znižovanie škôd, s ľuďmi so závislosťným správaním a osobami pracujúcimi v sex-biznise, a ako neformálna učiteľka dospelých v oblastiach, ako je občianstvo a rodičovstvo. Z pracovného a akademického hľadiska sú jej hlavné záujmy spojené s bojom proti sociálnemu vylúčeniu, ktoré môže mať rôzne podoby.

V SHINE 2Europe rozvíja prácu spojenú s riadením projektov a výskumom, pričom sa podieľa na viacerých projektoch súvisiacich s diskrimináciou a intervenciami, ktoré ju riešia, a tiež so starnutím a s tým, ako môžu byť obytné a občianske stavby a komunity viac prispôsobené všetkým vekovým kategóriám.

Kontaktné údaje:

SHINE 2Europe, Lda

carinadantas@shine2.eu, juliana.simoes.louceiro@gmail.com

www.shine2.eu

Zoznam literatúry:

Dantas, C. & van Staaldhuizen, W. (2020). Smart Healthy Age-Friendly Environments: Stakeholders network position paper. <https://shine2.eu/wp-content/uploads/2021/07/SHAFE-Position-Paper-011020.pdf>

Dantas, C., van Staaldhuizen, W., Illario, M., & Spuru, L. (2021). Smart and inclusive environments for all-SHAFE explained. *Technium Social Sciences Journal*, 25, 630–638. <https://doi.org/https://doi.org/10.47577/tssj.v25i1.4844>

European Commission (2021). *Green Paper on Ageing: Fostering solidarity and responsibility between generations*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/1_en_act_part1_v8_0.pdf

World Health Organization (2015). World Report on Ageing and Health. World Health Organization. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf;jsessionid=12FB4852401E3E-8F748910C54BA5C3B2?sequence=1

World Health Organization. (2020). *Basic documents* (49th ed.). World Health Organization. https://apps.who.int/gb/bd/pdf_files/BD_49th-en.pdf

Pod'akovanie:

Tento abstrakt vychádza z práce vypracovanej v rámci projektu Erasmus+ 2020-1-SK01-KA202-078245 „DESIRE - DESIgn for all methods to cREate age-friendly housing“, ktorý podporuje Európska komisia.

Antropológia dizajnu: Starnutie doma

Soňa G. Lutherová

Kľúčové slová: antropológia, antropológia dizajnu, starnutie, bývanie, domov

Každý človek má vlastné predstavy o procese starnutia. V mladšom veku si vytvárame si rozličné obrazy o tom, čo znamená zostarnúť a ako budeme prežívať našu starobu. Aké sú motivácie starších dospelých a čo ich „poháňa“ vpred? S akými výzvami a prekážkami sa musia potýkať? Aké sú ich potreby a ako im môžu dizajnéri a architekti pomôcť v ich každodenných životoch? Naše názory a perspektíva v mladšom veku však neraz vychádza z našej vlastnej skúsenosti a môže tak byť ovplyvnená rôznymi predpokladmi či predsudkami. Z tohto hľadiska je kľúčové, aby sme premysleli a prehodnotili sociálne a kultúrne podmienené fenomény, ktoré vstupujú do „hry“, keď myslíme na a hovoríme o starnutí.

V západnej kultúre je ideálom koncept „starnutia na mieste“. U starších dospelých prevláda túžba zostarnúť vo vlastnom domácom prostredí, bez sťahovania sa do inštitucionálnej starostlivosti. Starnutie doma ako jedna zo základných stratégií a adaptívnych prístupov (Rowels & Ravdal, 2002) hrá dôležitú úlohu v zachovaní kontinuity životného cyklu (Sixsmith et al., 2014, 7). S týmto súvisí aj vnímanie domova ako procesu, ktorý sa vzťahuje k tvorbe identity jednotlivca a jeho vlastného „ja“ (G. Lutherová, 2014; Lutherová,

Foto: Zora Paulíniová

vá, 2009). S ponímaním domova sa u starších dospelých spája potreba zachovania kontroly nad vlastným priestorom i tým aj životom, ale aj predstava súkromia či intimity.

Práve v tejto súvislosti môžu do „hry“ vstúpiť dizajnéri a architekti, ako tí, ktorí vedia pretvoriť bývanie starších dospelých prispôbením prostredia, v ktorom žijú, ich meniacim sa potrebám a prekážkam v ich každodennom živote. Niekedy je cieľom vytvorenie nového priestoru (či už v inštitúcii poskytujúcej starostlivosť alebo po presťahovaní sa niekam inde) a to tak, aby sa klienti cítili „ako doma“. V tomto procese môžu dizajnéri a architekti čerpať z perspektív, prístupov ale aj praktických výskumných prístupov a metód sociálnej antropológie a etnológie (Clarke, 2011).

V príspevku približujem antropológické koncepty, ktoré sme v rámci projektu DESIRE definovali ako relevantné z hľadiska sociokultúrneho ponímania starnutia: kultúra, priestor/miesto (a domov), čas, vek, pamäť (a „ja“) a inkluzívnosť/exkluzívnosť. Považujeme za potrebné, aby odborníci a odborníčky z oblasti dizajnu a architektúry tieto koncepty reflektovali spôsobom, ktorý im umožní inkluzívne a zmysluplné navrhovanie prostredia. A to nielen pre starších dospelých, ale, napokon, pre všetkých.

Soňa G. Lutherová

je sociálna a vizuálna antropológička a etnológička. V Ústave etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i. sa venuje výskumu tvorby identít, rodiny, individuálnej a sociálnej pamäti a materiálnej kultúry domova. Zaujíma sa o využitie inovatívnych a reflexívnych vedeckých metód v etnografickom výskume. Prednášala, robila výskum a študovala

na univerzitách a výskumných pracoviskách na Slovensku, vo Švédsku, v Čechách a v Rakúsku. Je autorkou desiatky štúdií v domácich i zahraničných vedeckých časopisoch a monografiách. V roku 2017 editovala (spolu s M. Hlinčíkovou) knihu *Za hranicami antropológie? Aplikovaná antropológia v spoločnosti*. Pôsobí v redakcii vedeckého časopisu *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*. Je autorkou a režisérkou dokumentárnych filmov *Zatopené* (AH production, RTVS, SFÚ, 2018) a *Šťastný človek* (Azyl Production, Company F, HBO Max, 2023). Venuje sa aj popularizácii vedy, od roku 2021 je moderátorkou Vedeckého podcastu SAV a napísala beletriu pre deti *Môžu superhrdinovia nosiť okuliare?* (E. J. Publishing, 2019).

Kontaktné údaje:

Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i. v Bratislave

sona.lutherova@savba.sk

www.uesa.sav.sk

Zoznam literatúry:

Clarke, A. J. (2011). *Design Anthropology*. Springer.

G. Lutherová, Soňa. Sweet Property O Mine. In *Home Cultures: The Journal of Architecture, Design and Domestic Space*, 2014, vol. 11, issue 1, 79-102.

Lutherová, S. (2009). Význam vlastníctva v procese tvorby domova. [The meaning of ownership in the process of creating home]. *Slovak Ethnology/Slovenský národopis*, 57(3), 367-385. <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=264151>

Rowles, G. D., & Ravdal, H. (2002). Aging, Place, and Meaning in the Face of Changing Circumstances. In R. S. Weiss, & S. A. Bass (Eds.), *Challenges of The Third Age. Meaning and Purpose in Later Life*. Oxford University Press, 81-114.

Sixsmith, J., Sixsmith, A., Fänge, A. M., Naumann, D., Kucsera, C., Tomsone, S., Haak, M., Dahlin-Ivanoff, S., & Woolrych, R. (2014). Healthy ageing and home: The perspectives of very old people in five European countries. *Social Science and Medicine*, 106, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.01.006>

Podakovanie:

Abstrakt bol vytvorený s podporou projektu Erasmus+ DESIRE – Dizajn pre všetkých – metódy tvorby bývania vhodného pre každý vek / DESIRE – Design for all methods to create age-friendly housing, 2020-1-SK01-KA202-078245 a Medzigeneračné vzťahy v rodine a v komunite: etnologická perspektíva / Intergenerational relationships in families and communities: an ethnological perspective, VEGA 2/0053/22.

Antropológia dizajnu: Starnúce telo

Ľubica Voľanská

Kľúčové slová: starnutie, dizajn, stelesnenie, ageizmus, človek

Starnúce telo je „tvorcom aj produktom skúseností konfigurovaných našimi materiál-
nými svetmi, ako sú priestory, v ktorých žijeme, a prostredia, v ktorých sa pohybujeme“
(Katz, 2011, 188).

Starnutie je často vnímané cez telo, a hoci starnutie tela je v súčasnej spoločnosti
nevyhnutnou skutočnosťou, je to práve spoločnosť, ktorá určuje, ako sa máme na telo
pozerať. Preto sa často stáva, že starší dospelí sa po prvýkrát môžu cítiť starými práve
po výraznejšom strete so systémom biomedicínskej zdravotnej starostlivosti. Navyše
sa môže stať, že sú redukovaní na starnúce a väčšinou aj nezdravé telo a prestanú byť
vnímaní ako celostná bytosť s vlastnými zvyklosťami a pohľadom na svet. Profesionáli
– dizajnéri a architekti navrhujúci životné prostredie pre starších ľudí sú zväčša veľmi

Foto: Zora Pauliniová

dobre oboznámení s charakterom telesných zmien a typických zdravotných problémov, ktoré môžu súvisieť so starnutím. Zároveň by však mali venovať pozornosť tomu, ako pristupujú k starším klientom, pretože zovšeobecňovanie často vedie k ageizmu.

Ako môže vyzeráť odpoveď na ageizmus súvisiaci s medikalizáciou a profesionalizáciou staroby, s rizikom polyfarmácie, zanedbanej starostlivosti a tým, že duševné choroby bývajú mylne považované za symptómy starnutia a naopak?

Veľmi inšpiratívna sa zdá byť perspektíva *human becoming* (stávania sa či bytia človekom) (Parse, 1998), kde sú ľudia oceňovaní ako celostné bytosti, ktoré majú osobitý vzťah ku svojmu okoliu a môžu si slobodne zvoliť cestu v rámci okolností týkajúcich sa ich života. Výskumníci spoliehajúci sa na teóriu ľudského stávania sa či bytia človekom sa domnievajú, že iba osoba žijúca svoj život môže opísať jeho kvalitu (Parse, 1994), a že to platí pre všetkých ľudí, aj tých so špeciálnymi potrebami. V praxi sa však často stretávame s opačným pohľadom: neschopnosť osoby porozumieť a rozhodnúť sa v jednej oblasti je často zovšeobecňovaná a zahŕňa rozhodovanie sa vo všetkých ďalších oblastiach (Post et al., 1995). Pri navrhovaní a vytváraní priestoru pre skupinu ľudí s rôznymi druhmi obmedzení by teda mohla byť inšpiratívna myšlienka, že títo ľudia sú schopní aktívne sa zúčastňovať kvalitatívnych štúdií a zmysluplným spôsobom odpovedať na otvorené otázky.

Lubica Voľanská

je vedecká pracovníčka Ústavu etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied, v. v. i. v Bratislave. Vyštudovala etnológiu a históriu na Univerzite Komenského v Bratislave, študovala na Univerzite v Regensburgu a Viedenskej univerzite. Medzi jej hlavné oblasti záujmu patrí starnutie, staroba, (auto)biografický výskum, rodina a príbuzenstvo a nehmotné kultúrne dedičstvo. Venuje sa najmä prepojeniu „veľkej“ his-

tórie a života jednotlivcov v kontexte sociálnych štruktúr, ktorých sú súčasťou.

Zaujíma sa o tvorbu výskumných projektov, vrátane metodických nástrojov a projektového manažmentu, kde rada pracuje s ľuďmi z rôznych prostredí. Ako hlavná redaktorka časopisu Slovenský národopis si uvedomuje dôležitosť prezentovať odborné poznatky v akejkolvek téme zrozumiteľným spôsobom.

Kontaktné údaje:

Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i. v Bratislave

lubica.volanska@savba.sk

www.uesa.sav.sk

Zoznam literatúry:

Katz, S. (2011). Hold On! Falling, Embodiment, and the Materiality of Old Age. In M. J. Casper, & P. Currah (Eds.), *Corpus*. Palgrave Macmillan, 187-206.

Parse, R. R. (1994). Quality of life: Sciencing and living the art of human becoming. *Nursing Science Quarterly*, 7, 16-21.

Parse, R. R. (1998). *The human becoming school of thought: A perspective for nurses and other health professionals*. Sage.

Post, S., Grafstrom, M., Winblad, B., Homma, A., & Rossor, M. N. (1995). International commentaries on guidelines for addressing ethical and legal issues in Alzheimer disease research. *Alzheimer Disease and Associated Disorders*, 9, 188-192.

Podakovanie:

Napísanie príspevku bolo podporené z projektu Erasmus+ DESIRE – Dizajn pre všetkých – metódy tvorby bývania vhodného pre každý vek a APVV-20-043 SUB-KIK - SUBURBANIZÁCIA: KOMUNITA, IDENTITA A KAŽDODENNOSŤ.

Konštituovanie osobnosti a vytváranie domova medzi staršími dospelými v domove dôchodcov

Anna Žabicka

Kľúčové slová: starnutie, domov dôchodcov, osobnosť, vytváranie priestoru, verejné – súkromné

V tomto príspevku sa snažím odpovedať na otázku, v akom prostredí sa ľudia cítia doma a v akom nie a ako si starší ľudia v opatrovateľských zariadeniach nárokovujú priestor a pretvárajú ho na vlastný. Príspevok vznikol na základe dlhodobého stacionárneho etnografického výskumu v opatrovateľskom dome pre starších dospelých vo vidieckom prostredí v Lotyšsku. Sústredím sa aj na viditeľný rozpor: verejné opatrovateľské zariadenie financované samosprávou, teda miesto, ktoré pôsobí maximálne nedomácky a často aj je. Na druhej strane existujú spôsoby, akými si klienti a klientky prostredníctvom rôznych aktivít verejný priestor privlastňujú a pretvárajú ho na svoj súkromný životný priestor.

V príspevku ukazujem, že okrem osobných vecí, ako sú fotografie, osobný nábytok, riad a známe prostredie, ktoré väčšina starších klientov stratila v dôsledku sťahovania alebo neistých životných podmienok pred odchodom do domova dôchodcov, sú to práve zmysluplné činnosti, ktoré tvoria osobnosť, ktorá je taká dôležitá pri vytváraní domova. Každodenné či bežné činnosti, ako je pitie kávy, rozprávanie sa s blízkymi

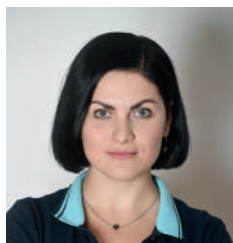

Foto: Anna Žabicka

aj novými priateľmi v domove dôchodcov, schopnosť pripraviť si jedlo a postarať sa o hostí, oslavovať narodeniny tak, ako si sami želajú, piť alkohol a mať sex, tieto všetky prispievajú k udržaniu osobnosti, ktorá je orientovaná na budúcnosť a teda aj na tvorbu domova. Práve aktivity podobného charakteru môžu mať aj silu prelomiť príliš inštitucionalizovaný režim opatrovateľských zariadení. Keďže zároveň relativizujú rastúci vplyv režimov sústredených na medikalizáciu a telesnosť, ktoré starobu často sprevádzajú, vracajú starším dospelým pocit autonómie a spolupatričnosti.

Foto: Anna Žabicka

Anna Žabicka

získala magisterský titul zo sociálnej a kultúrnej antropológie na Wayne State University (Detroit, MI) a Riga Stradiņš University (Riga, Lotyšsko). Po dvanástich rokoch venovania sa výskumu staroby a starnutia v súčasnosti píše dizertačnú prácu na Viedenskej univerzite s podporou Marietta-Blau štipendia. Vo svojom výskume sa venuje starnutiu a inštitucionálnej starostlivosti v neskorom veku ako vzťahovej praxi

a zdroju sociálnej reprodukcie vo vyľudňujúcom sa prostredí lotyšského vidieka, pričom osobitnú pozornosť venuje skúsenostiam so starnutím. Jej hlavnými výskumnými záujmami sú medicínska antropológia, starnutie, starostlivosť a rovnosť v poskytovaní zdravotnej starostlivosti.

Kontaktné údaje:

Ústav sociálnej a kultúrnej antropológie, Univerzita Viedeň

anna.zabicka@univie.ac.at

www.univie.ac.at

Aktívne starnutie

Prostredie a starší ľudia: Aktívne a zdravé starnutie na mieste

Matic Stašek, Nastja Podrekar Loredan, Nejc Šarabon

Kľúčové slová: fyzická aktivita, seniori, zdravé starnutie, prostredie

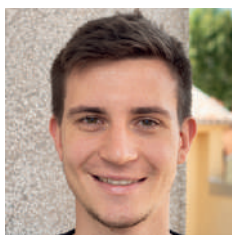
Populácia Európskej únie starne. Potreba opatrení na udržanie a zlepšenie zdravia a pohody starších dospelých je preto jedným z najdôležitejších míľnikov Európskej únie. V nasledujúcich rokoch bude celosvetovo potrebné zamerať úsilie na prevenciu a zníženie celkového zaťaženia chronickými neprenosnými ochoreniami a zdravotným postihnutím. To by sa dalo dosiahnuť predovšetkým prostredníctvom správania a intervencií, ktoré pomáhajú ľuďom udržať si zdravie a zostať mobilnými a nezávislými počas celého života. Keďže obytné prostredie má veľký vplyv na zdravie starších

ľudí, je dôležité aby starli na miestach, ktoré sú im blízke. To znamená, že by mali mať možnosť žiť bezpečne a čo najnezávislejšie vo svojich domovoch alebo v komunitách bez ohľadu na svoj príjem či funkčné schopnosti. V ideálnom prípade by prostredie, ktoré je prispôbené individuálnym bio-psycho-sociálnym potrebám, prinieslo aj výhody zdravotné (Sixsmith et al., 2014).

Starnutie je špecifický proces, ktorý ovplyvňuje systémy ľudského tela. Odborníci preto pri poskytovaní bývania priateľského pre starších ľudí zvažujú základné gerontologické a patofyziologické súvislosti. Normálny proces starnutia je spojený so zmenami v telesných systémoch, ktoré prispievajú k všeobecnému poklesu niektorých funkčných schopností starších dospelých. Viaceré chronické ochorenia, ktoré sa s vekom vyskytujú častejšie, môžu popritom urýchliť stratu funkcií organizmu.

Naopak, zdravé a podobné životné návyky môžu spomaliť starnutie telesných systémov. Fyzická aktivita má okrem iného významný vplyv na funkciu kardiovaskulárneho, pľúcneho, nervového a pohybového systému (Daskaloupolu a kol., 2017). Životné prostredie starších dospelých by im preto malo poskytovať nielen bezpečnosť, pohodlie a nezávislosť, ale aj umožňovať a podporovať ich fyzickú aktivitu. Zavedenie a podpora pohybovej aktivity u starších dospelých a implementácia najefektívnejších druhov pohybovej aktivity, ako sú silové, vytrvalostné a rovnovážne cvičenia v ich obytnom prostredí sú pre zdravie rozhodujúce (Bull et al., 2020). Začlenenie najdôležitejších aspektov zdravého životného štýlu do projektu DESIgn for all methods to cREate age-friendly housing (DESIRE) by preto mohlo viesť k výraznému zvýšeniu kvality života starších dospelých.

Matic Stašek

Matic je asistentom výskumného pracovníka v InnoRenew CoE a doktorandom na Fakulte zdravotníctva Primorskej univerzity. Jeho hlavnými oblasťami záujmu sú biomechanika, športový výkon a pohybová aktivita u pracujúcej populácie a starších ľudí. V InnoRenew CoE pracuje vo výskumnej skupine Ľudské zdravie v zastavanom prostredí.

Kontaktné údaje:

InnoRenew CoE

matic.sasek@innorenew.eu

www.innorenew.eu

Zoznam literatúry:

Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M. P., Cardon, G., Carty, C., Chaput, J. P., Chastin, S., Chou, R., Dempsey, P. C., DiPietro, L., Ekelund, U., Firth, J., Friedenreich, C. M., Garcia, L., Gichu, M., Jago, R., Katzmarzyk, P. T., Lambert, E., ... Willumsen, J. F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451–1462.

Daskalopoulou, C., Stubbs, B., Kralj, C., Koukounari, A., Prince, M., & Prina, A. M. (2017). Physical activity and healthy ageing: A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies. *Ageing research reviews*, 38, 6–17.

Sixsmith, J., Sixsmith, A., Fänge, A. M., Naumann, D., Kucsera, C., Tomsone, S., Haak, M., Dahlin-Ivanoff, S., & Woolrych, R. (2014). Healthy ageing and home: the perspectives of very old people in five European countries. *Social science & medicine* (1982), 106, 1–9.

Podakovanie:

Autori ďakujú Európskej komisii za financovanie projektu InnoRenew CoE (grantová dohoda 739574) v rámci programu Horizon2020 Widespread-Teaming, Slovenskej republiky (investičné financovanie Slovenskej republiky a Európskej únie z Európskeho fondu regionálneho rozvoja).

Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu: „DESIRE– Dizajn pre všetkých: metódy na vytvorenie bývania priateľského k veku“, č. 2020-1-SK01-KA202-078245, spolufinancovaného z programu Erasmus+ Európskej únie.

Cvičenie a starnutie

Dušan Hamar

Kľúčové slová: starnutie, cvičenie, kvalita života

Starnutie je prirodzeným javom ľudského životného cyklu, ktorý začína počatím, pokračuje narodením, rastom a dozrievaním, prechádza obdobím dospelosti a končí starobou a smrťou. Zmeny súvisiace s vekom, ktoré sa začínajú už po dosiahnutí dospelosti, sú charakterizované zhoršovaním funkcie jednotlivých orgánových systémov, konkrétne kardiorespiračného, kostrosvalového, nervového, reprodukčného, zmyslového a gastrointestinálneho. Zhoršenie fyziologických funkcií sprevádzané negatívnymi morfológickými zmenami, hoci na začiatku sotva badateľné, môže mať nezanedbateľný vplyv na aktivity každodenného života a napokon aj na kvalitu života. Postupná strata kardiorespiračných funkcií vedie k zníženej tolerancii telesného zaťaženia. Zvýraznenie subjektívneho vnímania námahy pri vykonávaní úloh každodenného života navyše obmedzuje telesnú aktivitu a ďalej prehľbuje zhoršenú fyzickú zdatnosť. Takýto začarovaný kruh možno prerušiť len cieľovou fyzickou aktivitou.

Podobná koncepcia platí aj pre svalovú silu. Jej rýchly úbytok u osôb starších ako 60 rokov predstavuje približne 1,5 % ročne. Extrémny pokles svalovej sily môže nielen podstatne obmedziť mnohé úkony každodenného života, ako je vstávanie zo stoličky,

Foto: Centrum aktívneho starnutia

stúpanie do schodov, či nosenie nákupnej tašky, ale aj negatívne ovplyvniť udržiavanie statickej a dynamickej rovnováhy s výrazným zvýšením rizika pádu a následných zranení.

Ďalším negatívnym javom starnutia je úbytok kostnej hmoty a jej minerálnej hustoty, ktorý môže zostať roky v tichosti a prejavíť sa až pri náhlej patologickej zlomenine stavca alebo bedrového kĺbu. Zhoršenie imunitných funkcií, bunkových aj humorálnych, vedie k zvýšenému výskytu onkologických ochorení, ako aj k ťažšiemu zvládaniu infekčných ochorení. Zhoršovanie kognitívnych funkcií, často v dôsledku patologických neurodegeneratívnych procesov postihujúcich mozgovú tkanivo, môže mať veľmi negatívne dôsledky nielen pre postihnutých seniorov, ale aj pre osoby, ktoré s nimi žijú alebo sa o nich starajú.

Hoci zmeny súvisiace s vekom závisia do určitej miery od genetických dispozícií, môžu byť podstatne modifikované faktormi prostredia, konkrétne stravou a pohybom. To znamená, že väčšinu negatívnych zmien možno spomaliť alebo dokonca dočasne zvrátiť prostredníctvom aktívneho zdravého životného štýlu. Ten môže nielen zvýšiť kvalitu života seniorov, ale aj pozitívne ovplyvniť sociálno-ekonomický stav celej spoločnosti.

Dušan Hamar

je profesorom telovýchovného lekárstva na Fakulte telesnej výchovy a športu Univerzity Komenského v Bratislave. V minulosti bol predsedom vedeckej komisie a zvoleným členom výkonného výboru FIMS (Medzinárodná federácia športovej medicíny). Navrhol niekoľko nových počítačom riadených systémov, ktoré využívajú odborníci na silový tréning a rehabilitáciu na hodnotenie, ako aj zvyšovanie sily a výkonu,

rovnováhy a nervovosvalových funkcií. Na Univerzite Komenského bolo zriadené Diagnostické centrum nesúce jeho meno, ktoré využíva najmä tieto systémy. Ako mladý vedec bol medzinárodným štipendistom Amerického akadémie športovej medicíny. Medzi jeho ocenenia patrí napríklad Zlatá plaketa Univerzity Komenského, Zlaté kruhy Slovenského olympijského výboru a plaketa Ludwiga Prokopa rakúskej spoločnosti športovej medicíny. Publikoval viac ako 100 vedeckých prác, 2 knihy a 3 kapitoly v knihách. Ako zanietený rekreačný športovec sa venuje behu, cyklistike, lyžovaniu, golfu, ako aj pravidelnému posilňovaniu.

Kontaktné údaje:

Fakulta telesnej výchovy a športu univerzity Komenského v Bratislave
hamar@fsport.uniba.sk
www.active-ageing.eu

Prostredie priateľské k veku

Mestá pre všetkých: seniori ako spolutvorcovia verejného priestoru

Zora Pauliniová

Kľúčové slová: participácia, zapojenie verejnosti, spolurozhodovanie, placemaking, aktívna tvorba verejného priestoru, marginalizované skupiny, priestorové vylúčenie, priestorová inklúzia

Predstavme si menšie námestie s množstvom ľudí, ktorí sa stretli na susedskom podujatí. Počúvajú diskusiu o budúcnosti lokality, do mapy dopĺňajú problémové miesta okolia, prezerajú si plagáty s výstupmi z dotazníka alebo živo diskutujú. Takéto stretnutia s miestnou komunitou, ktoré často prichádzajú na záver dlhých a komplexných participatívnych procesov sú príjemné a motivujúce. Aby sa však participácia stala prirodzenou súčasťou plánovacích procesov, treba predovšetkým zmeniť paradigma nazerania na to, kto môže byť aktívnym spolutvorcom prostredia, ktoré užíva.

Foto: Zora Pauliniová

Princíp participácie sa uvádza ako kľúčový aspekt dobre spravovanej spoločnosti. Participácia verejnosti je založená na presvedčení, že tí, ktorých sa rozhodnutie dotýka, majú právo byť zapojení do rozhodovacieho procesu (International Association for Public Participation, 2007). O zapojení verejnosti hovoríme hlavne kvôli zmene, ktorú prináša – umožňuje zapojenie rôznych marginalizovaných skupín a ich prerod na aktívnych tvorcov verejných politík či iných výstupov. Seniori a seniorky teda nemusia byť len tí, čo sú skúmaní a pozorovaní, ak pre nich chceme navrhnúť dobré prostredie, ale tí, čo niečo aktívne vytvárajú a spolurozhodujú.

Špecifickou oblasťou participácie je placemaking; prístup, ktorý umožňuje navrhovať verejné priestory so zapojením miestnej komunity v procese plánovania i realizácie. Dôležitým aspektom placemakingu je zohľadnenie vstupov od komunity, pre ktorú je verejný priestor určený (ako priestor funguje alebo by mal fungovať; čo je a čo nie je dôležité pre členov komunity). Ulice či námestia sa tak môžu ľahšie stať miestami pohody, spolupatričnosti a inklúzie.

Význam verejného priestoru narastá, keď si uvedomíme, že miesta a štvrte, kde žijú viaceré zraniteľné skupiny vrátane seniorov bývajú často lokality bez služieb, bez dostupnej verejnej dopravy, v nekvalitných bytoch, s absenciou kvalitnej zelene... Verejné priestory tu v porovnaní s inými lokalitami plnia intenzívnejšiu funkciu základných potrieb.

Foto: Zora Paulíniová

Typickou črtou v týchto lokalitách je zhromažďovanie, pretože nie je iné miesto, ktoré by mohli komunity využívať. Na jednom mieste v nízkom štandarde a nízkej kvalite sa stretnú ľudia bez domova s dospelými, deťmi, mladými ľuďmi či seniormi a dochádza tu k priestorovým konfliktom.

Predstavitelia mesta či plánovači majú v takýchto prípadoch jedinečnú, aj keď náročnú možnosť vziať seniorov a ostatné skupiny do plánovania a nechať ich pomenovať, ako by mal vyzeráť spoločne užívaný priestor a spolužitie v ňom. Zmena sa môže udiť prostredníctvom participácie zhora nadol (cooperative improvement), ktorá vedie ku kvalitnejším výstupom z procesu, ale aj zdola nahor (collaborative empowerment), kde sa verejný priestor postupne pretvára na živý a aktívny komunitný priestor, v ktorom sa okrem fyzických aspektov zohľadňujú aj sociálne a kultúrne aspekty. V Bratislave už máme viaceré príklady takýchto participatívnych procesov.

Zora Pauliniová

kombinuje svoju rolu architektky a facilitátorky pri zapájaní verejnosti do rozhodovania. Má rozsiahle skúsenosti ako facilitátorka participatívnych procesov. Je spoluautorkou a editorkou viacerých kníh o participácii verejnosti pri tvorbe politík, verejných priestoroch, o komunitnom rozvoji, napríklad „Občianska participácia“, „Verejné priestory“, „Zmena sa začína spolu: ako utvárať a posilňovať komunitu“.

Podieľala sa aj na tvorbe viacerých verejných politík (Stratégia rozvoja kultúry SR, Stratégia integrácie Rómov SR, Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu).

V súčasnosti pracuje pre bratislavskú samosprávu (MIB; Mesto Bratislava - Útvary hlavnej architektky, Sekcia sociálnych vecí) na príprave a vedení dlhodobějších participatívnych procesov pri tvorbe verejných politík, no podieľa sa aj na príprave metodických či strategických dokumentov (Manifest verejných priestorov, Manuál participácie, Plán Bratislava 2030).

Je členkou Cyklokoalície a počas celého roka ju môžete stretnúť na bicykli v uliciach Bratislavy. Svojím fotoaparátom dlhodobo dokumentuje bratislavské verejné priestory a dianie v nich. Je tiež členkou združenia Zrejme, ktoré sa venuje dialógu medzi rôznymi generáciami.

Kontaktné údaje:

Hlavné mesto Bratislava - Útvary hlavnej architektky, Sekcia sociálnych vecí
pauliniova@gmail.com
blog.sme.sk/pauliniova

Zoznam literatúry:

Pauliniová Z. (2018). Zmena sa začína spolu – ako utvárať a posilňovať komunitu; PDCS

Miková K., Paulíková M., Pauliniová Z. (2010). Verejné priestory / Ako tvoriť priestory s príbehom, pre ľudí a s ľuďmi, Nadácia EKOPOLIS

Miková K., Pauliniová Z., Pavlovič J., Smieška B. (2001). Občianska participácia / pre všetkých ľudí, ktorí chcú spolurozhodovať o mieste, kde chcú žiť, Jaspis

Hurný, J., Kudrnová, L., Pauliniová, Z., Petrtylová, R., Sidorová, M., Žurkinová, Z. (zost.) (2021). Manuál participatívneho plánovania a sociopriestorového mapovania, Metropolitný inštitút Bratislavy

Obytné prostredie priateľské k veku

Zuzana Čerešňová

Kľúčové slová: design for all, univerzálne navrhovanie, adaptabilné bývanie, prístupné prostredie

Dôležitou súčasťou vytvárania prostredia priateľského k veku je zohľadnenie rôznych fyzických, psychických, kognitívnych potrieb a individuálnych požiadaviek všetkých ľudí. Pri navrhovaní obytného prostredia je potrebné implementovať metódy zamerané na človeka „human-centred design“, ako napríklad Navrhovanie pre všetkých „Design for All“ a Univerzálne navrhovanie „Universal Design“ s cieľom vytvoriť prístupné, pohodlné a bezpečné prostredie pre všetkých ľudí (Rollová, Čerešňová, 2015). Uvedené metódy poskytujú senzitívny a ekonomický spôsob ako dosiahnuť integritu návrhu prostredia s rôznorodými požiadavkami ľudí (Mace et al., 1991). Ak sú tieto metódy aplikované na začiatku procesu tvorby projektu, nepredstavujú zvýšené náklady a redukujú potrebu dodatočných nákladných stavebných úprav v prípade debarierizácie prostredia.

Obytné prostredie priateľské k veku by malo byť adaptabilné/upraviteľné vo vzťahu k životným zmenám ľudí tak, aby im umožňovalo samostatný nezávislý život (independent living) a možnosť zostarnúť vo svojom domácom prostredí v komunite (Ratzka,

1996). Niektoré krajiny, najmä v severnej Európe, definovali požiadavky na adaptabilné bývanie v legislatíve a zaviedli ich do praxe (Andersson, 2011; Swedish Standard, 2006). Príklady dobrej praxe nám ukazujú také prostredie, ktoré nevytvára bariéry pre ľudí rôzneho veku, čo výrazne napomáha sociálnej inklúzii.

Univerzálne prístupné a adaptabilné obytné prostredie zahŕňa fyzickú a kognitívnu prístupnosť (angl. accessibility) a navšteviteľnosť (angl. visitability) všetkých obytných budov a bytových jednotiek (Maisel et al., 2008), a nie vytváranie špeciálnych bytov tzv. „osobitného určenia“.

Adaptabilné/upraviteľné bývanie umožňuje priestorovú a interiérovú adaptabilitu a flexibilitu, napríklad je možné meniť veľkosti a počet izieb alebo zlučovať priestory v prípade potreby, ak sa rodina rozrastie o nových členov (prípadne aj starých rodičov). Adaptabilné bývanie umožňuje vykonať nevyhnutné úpravy dispozície bytu v krátkom čase, s nízkymi nákladmi a bez zmien na inštaláciách, izolácii alebo nosnom systéme. Priestorové riešenie adaptabilného bytu umožňuje pohyb a manévrovanie osoby na vozíku (šírka dverí a chodieb, bezbariérové riešenie kúpeľne s toaletou, manévrovací priestor v miestnostiach, dosahové vzdialenosti prvkov a zariadení) a používa pre-miestniteľné a upraviteľné prvky a zariadenia podľa aktuálnej potreby užívateľa. Takéto prostredie umožňuje samostatnejšie a komfortnejšie fungovanie aj starším ľuďom, ktorí takto nie sú nútení sa presťahovať alebo nákladne debarierizovať obytné prostredie.

Zuzana Čerešňová

pôsobí ako docentka na Fakulte architektúry a dizajnu STU v Bratislave. Je členkou Výskumného a školiaceho centra bezbariérového navrhovania CEDA (Centre o Design for All) a EIDD – Design for All Europe. Dlhodobo sa orientuje sa na výskum a vzdelávanie v oblasti humánno-centrickeho navrhovania a tvorby inkluzívneho prostredia. Je garantkou predmetu Univerzálne navrhovanie, koordinátorkou a rie-

šiteľkou národných a medzinárodných výskumných projektov. Absolvovala viacero zahraničných výskumných pobytov, napríklad v USA (Fulbrightov program), Belgicku, Nórsku, a Švédsku. Publikovala viac ako 100 odborných a vedeckých článkov o univerzálnom navrhovaní, venuje sa aj projektovej činnosti.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, CEDA

zuzana.ceresnova@stuba.sk

www.fad.stuba.sk

Zoznam literatúry:

- Andersson, J. E. (2011): Architecture and Ageing. On the Interaction Between Frail Older People and the Built Environment. Unpublished Doctoral thesis in Architecture. Stockholm, Sweden. 2011 (<http://kth.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A441455&dsid=-7218>)
- Maisel, J.L., Smith, E., Steinfeld, E. (2008): Increasing Home Access: Designing for Visibility. Washington D.C.: AARP, 2008
- Mace, R.L., Hardie, G.J., Place, J.P. (1991): Accessible Environments. Toward Universal Design. In: Preiser, W.F.E. et al. (editors): Design Intervention. Toward a More Humane Architecture. New York: Van Nostrand Reinhold, 1991, p. 155-175
- Ratzka, A. 1996. STIL, the Stockholm Cooperative for Independent Living. <http://www.independentliving.org/docs3/stileng.html>
- Rollová, L., Čerešňová, Z. (2015) Universal design of community social care buildings (in Slovak language: Univerzálne navrhovanie objektov komunitných sociálnych služieb). 1st ed. Bratislava: Implementačná agentúra MPSVR SR, 2015. 66 p. ISBN 978-80-970110-4-8. https://www.ia.gov.sk/data/files/np_di/publikacie/Univerzalne_navrhovanie_objektov_komunitnych_socialnych_sluzieb.pdf
- SWEDISH STANDARD · SS 914221:2006 Building design - Housing - Interior dimensions.

Podakovanie:

Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu: „DESIRE- Dizajn pre všetkých: metódy na vytvorenie bývania priateľského k veku“, č. 2020-1-SK01-KA202-078245, spolufinancovaného z programu Erasmus+ Európskej únie.

Priestorová orientácia v obytnom prostredí priateľskom k veku

Michal Kacej

Kľúčové slová: navigácia, kognitívny, dostupnosť

Každý z nás zažil nepríjemný pocit z dezorientácie, z dôvodu nedostatočného rozpoznania prostredia. Ide o priamy dôsledok zlyhania procesu hľadania cesty a to aj v prípade, že sa nejedná o osobu s Alzheimerovou chorobou. Priestorová dezorientácia spôsobuje pocity neistoty a má výrazne negatívny vplyv na celkovú pohodu nás všetkých.

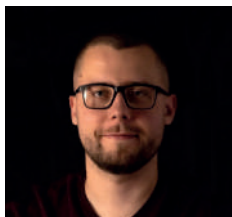
Z hľadiska procesu hľadania cesty je kognitívna prístupnosť fyzického prostredia rozhodujúcou charakteristikou prostredia, ktorá podstatne podmieňuje schopnosť interakcie a autonómie každého človeka a jeho možnosti k plnej sociálnej participácii. Riešením je vytvorenie kognitívne prístupného prostredia, ktoré uľahčuje spracovanie informácií z prostredia a ktoré neobsahuje bariéry pre ľudí, ktorých postihnutie ovplyvňuje spôsob, akým spracovávajú informácie.

Retirement home Krupina, Slovakia, exterior visualization (architects: Michal Kacej, Zuzana Čerešňová, 2019)

Ide o architektonický problém, keďže architekti sú a aj vždy boli zodpovední za návrh priestoru. Fyzické prostredie musí byť navrhnuté a organizované so zrozumiteľnou priestorovou skladbou, ktorá pomáha vnímať a porozumieť prostredie. Táto základná kvalita prostredia priateľského k veku je determinovaná hlavne primárnymi faktormi, nástrojmi architektonického dizajnu, ako je vhodný prístup, vstup a cirkulačný systém.

Grafický orientačný systém a značenie sú veľmi užitočnými prvkami, ktoré pomáhajú pri procese hľadania cesty, ale nedokážu opraviť chyby nevhodného architektonického návrhu budovy. Pri snahe doplniť veľké množstvo grafických informácií v prostredí je efekt opačný, dochádza ku kognitívnemu preťaženiu človeka, čo znižuje kognitívnu prístupnosť budovy. Zásady správneho umiestňovania grafických značiek v interiéri a exteriéri budov, nám napomôžu pri tvorbe fyzického prostredia, ktoré bude uľahčovať hľadanie cesty.

Michal Kacej

je architekt, pedagóg, výskumník a externý doktorand na Fakulte architektúry a dizajnu STU Bratislava. Od roku 2017 je členom Výskumného a školiaceho centra bezbariérového navrhovania - CEDA. Špecializuje sa na kognitívnu prístupnosť fyzického prostredia a priestorovú orientáciu, ako riešiteľ svojej dizertačnej témy a viacerých ďalších vý-

skumných projektov. V rámci medzinárodných projektov to je projekt DESIRE – Design for all: methods to create age-friendly housing a projekt UNIALL – Accessibility of Higher Education for Students with Special Needs. Taktiež je zapojený do národných projektov, ktorými sú projekt DI – Deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb Slovensku republiky, kde pôsobí, ako hodnotiteľ zariadení a odborný konzultant pre transformáciu 10 veľkokapacitných zariadení sociálnych služieb a je tiež riešiteľom projektu PUN – Podpora univerzálneho navrhovania, na ktorom skúma nástroje a metódy implementácie univerzálneho navrhovania fyzického prostredia do praxe v súlade s ustanoveniami Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Svoje teoretické vedomosti využíva pri navrhovaní rôznych obytných a občianskych budov, interiérov a verejných priestorov. Skúsenosti z praxe spätne implementuje do pedagogickej činnosti a teoretickej základne skúmanej témy.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, CEDA

michal.kacej@stuba.sk

www.fad.stuba.sk

Zoznam literatúry:

Čerešňová, Z., Kacej, M., (2017). Human-centred Approach in Architecture Using Digital Instruments. ACE 2017. Singapore: Global Science and Technology Forum, 112-116.

Čerešňová, Z., Kacej, M., Kubica, A. (2018). Inclusive School Environment. In Inclusive Higher Education. Nakladatelství Gasset - Allan Gintel.

Kacej, M., Čerešňová, Z. (2018). Sensory preferences of students of architecture. SGEM 2018. 5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts. Conference Proceedings, Vol. 5. Urban Planning, Architecture and Design, 517-522.

Kacej, M. (2019). Video-oculography in architectural research. ALFA, Vol. 24, 22-27.

Kacej, M., Čerešňová, Z. (2020). Processes of spatial perception and orientation in unknown architectural environment. Architecture in Perspective 2020. Proceedings of the International Conference, Ostrava, 517-522.

Kacej, M. (2021). Case studies of museum accessibility in Italy. Museums and galleries without barriers, Vol. 3., 98-116.

PodĎakovanie:

Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu: „DESIRE– Dizajn pre všetkých: metódy na vytvorenie bývania priateľského k veku“, č. 2020-1-SK01-KA202-078245, spolufinancovaného z programu Erasmus+ Európskej únie.

Odraž starnutia v dizajne

Interiér priateľský k veku: čo by sme mali vedieť o starnutí pri tvorbe interiéru

Veronika Kotradyová

Kľúčové slová: starnutie, wellbeing, usporiadanie priestoru, výber zariadenia a materiálov, podlahy

Správanie sa, wellbeing (pocit pohodlia) a pri dlhodobom pôsobení aj celkové zdravie starnúcich ľudí je nepriamo ovplyvnené koncepciou priestoru a usporiadaním zariadenovacích prvkov; avšak osvetlenie, materiály a ich povrchy majú priamy vplyv na merateľnú mikroklimu v interiéri (Kotradyová, 2015).

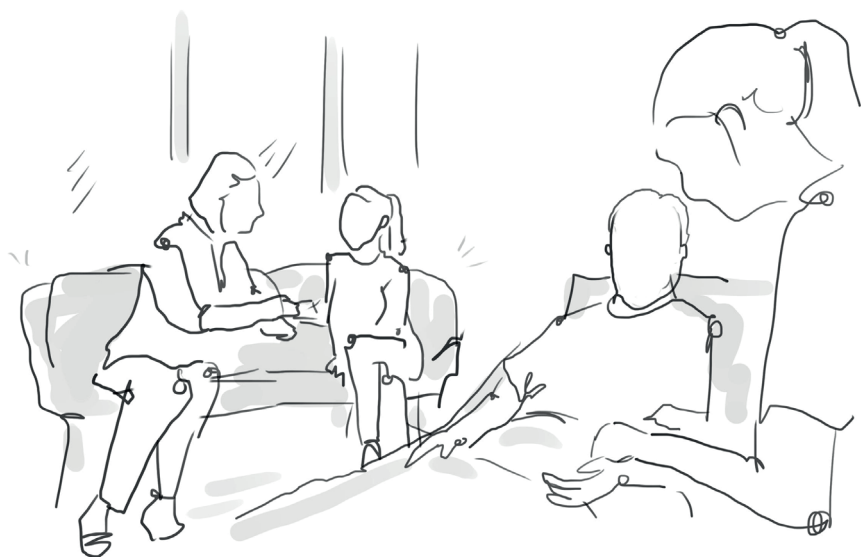
Usporiadanie a zariadenie priestoru by malo podporovať socializáciu cez zmiešaný program obytných celkov, primerané zónovanie (aktívna/pasívna zóna, denná/nočná zóna) v rámci bytových jednotiek. Priestor bytu má slúžiť ako prostriedok pre vytváranie pocitu bezpečia a súkromia/intimity, ako prevencia sociálnej izolácie, vytvárať prívetivé a pozývajúce prostredie s možnosťami individualizácie a personalizácie priestorov tak, aby umožňovali zabývanie sa a príľnutie.

Kuchyňa vhodná pre prácu viacerých užívateľov, pre sociálne zariadenia rodinného typu (dizajn: Klaudia Ridzoňová)

Priateľskosť k veku je spojená s adaptabilnými/flexibilnými konceptami bývania, v ktorých nachádza uplatnenie univerzálne navrhovanie, bez bariér a ageizmu, ale aj vysoká miera individualizácie. Je tak náročné sklbiť požiadavky na komfort zdravého človeka so špeciálnymi požiadavkami pri rôznych zdravotných problémoch a obmedzeniach spojených so starnutím. Pri zabudovaných prvkoch stavebného interiéru a vstavaného nábytku je to pri tomto koncepte nevyhnutné. Jedným zo základných pravidiel je navrhovať úložné priestory tak, aby bolo na ne možné dosiahnuť aj zo sedu. Ale mobiliár je dobré voliť ako ľahko prenosný a prispôsobiteľný, vymeniteľný, s použitím aktuálnych poznatkov z ergonomie. Potrebná je zrozumiteľnosť ovládania a uchopovania všetkých produktov, s použitými materiálmi príjemnými na dotyk, najmä prírodnými, pričom autenticnosť zohráva kľúčovú úlohu.

Pri výbere materiálov a kvality ich povrchov či farieb by ľahká údržba nemala byť jedinou dôležitou požiadavkou. Je dobré použiť kontrastné farby alebo tóny, napr. medzi podlahou a stenami, kde rozpoznateľný rozdiel medzi týmito plochami uľahčuje orientáciu v priestore. Madlá by mali byť zabudované okolo celého priestoru takým spô-

contact - interaction with family

sobom, aby poskytovali oporu na mnoho spôsobov a tým motivovali k prirodzenému pohybu a sebestačnosti, ale na druhej strane neboli zjavným znakom nedostatočnosti.

Dôležitou je prevencia sedavej kultúry a podpora rozvoja hrubej a jemnej motoriky, najmä cez sebestačnosť a prirodzený, spontánny pohyb v priestore pri bežných denných činnostiach, ale napr. aj cez umožnenie zámerných silových cvičení či rôzne polohovania v rámci zabudovaných riešení v interiéri aj exteriéri (Kotradyová, 2018; Kotradyová, Šimková, 2021). Prospešný je aj spontánny pohyb pri spolužití so zvieratami, ktorý má sociálny aj zdravotný benefit.

V rámci tejto problematiky je nevyhnutné zohľadniť udržateľnosť, pretože až o troch štvrtinách priebehu životného cyklu produktu alebo služby sa rozhoduje už pri ich navrhovaní (Brinkman, 1995). Univerzálny dizajn či dizajn s ohľadom na človeka, teda spôsoby navrhovania zvyšujúce životnosť sú cestou, ako predísť mnohým ekologickým problémom.

Veronika Kotradyová

je profesorkou na Fakulte architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Ústav interiéru a výstavníctva, kde pôsobí od roku 2002 ako pedagóg, výskumník a projektový manažér. Je absolventkou Drevárskej fakulty TU vo Zvolene so špecializáciou na dizajn nábytku a interiéru. S ekologickým navrhovaním začala počas svojho doktorandského štúdia, kde absolvovala niekoľko stáží na TU Dresden v Nemecku, ktoré

neskôr rozšírila o navrhovanie s ohľadom na človeka/humanizáciu mikroprostredia v roku 2006 ako Fulbright scholar na UC Berkeley v USA.

Je praktizujúcou dizajnérkou, konzultantkou a autorkou mnohých vedeckých aj komerčných publikácií, ktoré sumarizujú jej výskum a prax v tejto oblasti. Je zakladateľkou výskumno-vývojového centra BCDlab na FAD STUBA so zameraním na dizajn s ohľadom na človeka a životné prostredie. Na jeho pôde viedla niekoľko interdisciplinárnych výskumno-vývojových projektov primárne zameraných na komfort/wellbeing v súvislosti s mikroprostredím; od roku 2011 sa intenzívne zaoberá témou interakcie človeka a dreva, od roku 2017 témou regionálnej identity v materiálnej kultúre v rámci projektu Identita SK a od roku 2020 je koordinátorkou projektu ERASMUS+ DESIRE, kde prehodnocuje tvorbu mikroprostredia z pohľadu starnutia.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Body Conscious Design laboratory
veronika.kotradyova@stuba.sk
www.fa.stuba.sk, www.bcdlab.eu

Zoznam literatúry:

Brinkmann, Th., Ehrenstein, G.W., & Steinhilper, R. (1995). *Umwelt- und recyclinggerechte Werkstoffauswahl*. WEKA Fachverlag für technische Führungskräfte GmbH.

Kotradyová, V. (2015). *Comfort in Microenvironment*, Premedia, Bratislava

Kotradyova, V. (2018). 11 principles of spatial design for well-being of older adults. First sheld-on conference meeting Proceedings Book Riga 10th October 2018. <http://www.sheld-on.eu/wp-content/uploads/2018/10/sheldon-proceedings-book.pdf>

Kotradyova, V., Šimková, M. (2021). Support of Motor Skills in the Age Friendly Built Environment. Sheldon 3rd Online Conference Meeting Solutions for ageing well at home, in the community and at work Proceedings Book, <http://www.sheld-on.eu/wp-content/uploads/2021/10/Sheldon-Proceedings-Book-of-the-3rd-online-conference-meeting.pdf>

Pod'akovanie:

Tento príspevok vznikol v rámci projektu Erasmus+ „DESIRE - Design for all Methods to Create Age Friendly Housing“, č. 2020-1-SK01-KA202-078245, spolufinancovaného z programu Erasmus+ Európskej únie.

Biofilný dizajn: prehľad teórie a praxe

Dean Lipovac

Kľúčové slová: biofilný dizajn, regeneračné prostredie, príroda, evolúcia človeka

Moderný človek, homo sapiens, existuje už približne 200 000 rokov. Jeho evolučné korene siahajú ešte ďalej do minulosti a spájajú sa s predchádzajúcimi ľudskými a inými živočíšnymi druhmi. Vzhľadom na státisíce rokov ľudskej evolúcie je väčšina toho, čo dnes považujeme za normálne, v histórii nášho druhu relatívne nedávnou udalosťou. Potrava sa vo veľkom pestuje len 12 000 rokov, mesto bolo vynájdené len pred 6 000 rokmi, masová výroba tovarov a služieb sa začala len pred 400 rokmi a elektronické technológie existujú len od 19. storočia. Naše telá a mysle sa vyvíjali v prirodzenom svete, nie v umelom svete, ktorý sme nedávno vynašli.

Pri hodnotení ľudia vždy preferujú prírodné prostredie pred zastavaným prostredím a po pobyte v prírode sa vo všeobecnosti cítia a fungujú lepšie. Ich emócie bývajú príjemnejšie, zlepšuje sa ich kognitívny výkon a znižuje sa ich fyziologická aktivácia, čo

Foto: Taryn Elliott (Pexels)

svedčí o menšom strese. Tendencia ľudí spájať sa s prírodnými systémami a procesmi sa nazýva biofilia. Predpokladá sa, že táto náklonnosť sa stala biologicky zakódovanou, pretože ľuďom prinášala úžitok počas dlhej histórie ľudskej evolúcie. Tá sa do veľkej miery odohrávala vo svete, v ktorom dominovali prírodné prvky, ako sú slnečné svetlo, voda, vegetácia a zvieratá. Prostredie, ktoré je menej prirodzené, zahrňujúce priemyselnú výrobu, technológie a moderné mestá, je súčasťou ľudskej histórie len veľmi krátko. V dôsledku toho je väčšina našich emocionálnych charakteristík a schopností riešiť problémy stále úzko spätá s prírodnými systémami, v ktorých sa ľudia ako druh vyvinuli.

Cieľom biofilného dizajnu je riešiť nedostatky moderného zastavaného prostredia. Jeho cieľom je vytvoriť pre ľudí prostredie, ktoré zohľadňuje ich potreby ako biologické organizmy. Biofilný dizajn možno vo všeobecnosti uplatniť prostredníctvom troch kategórií: priameho zážitku z prírody, nepriameho zážitku z prírody a zážitku z priestoru a miesta. Priama skúsenosť s prírodou sa vzťahuje na skutočný kontakt s prírodnými prvkami, ako sú slnečné svetlo, rastliny a voda. Nepriama skúsenosť s prírodou sa vzťahuje na reprezentáciu alebo obraz prírody, transformáciu prírody alebo vzory a procesy charakteristické pre svet prírody. Príkladom sú fotografie, umelecké diela, prírodné materiály, ako je drevo a vlna, a ornamenty inšpirované prírodnými tvarmi, formami a procesmi. Skúsenosť s priestorom a miestom sa vzťahuje na priestorové vlastnosti charakteristické pre prírodné prostredie, ktoré podporujú zdravie a pohodu ľudí, napríklad integráciu častí do celku.

Dean Lipovac

absolvoval magisterské štúdium aplikovanej psychológie a doktorandské štúdium v oblasti obnoviteľných materiálov pre zdravé stavebné prostredie na Fakulte matematiky, prírodných vied a informačných technológií Primorskej univerzity v Koperi v Slovinsku. Pôsobí ako výskumný pracovník v rámci projektu InnoRenew CoE. Vo svojej práci sa zameriava na výskum vplyvu zastavaného prostredia na duševné zdravie človeka.

Skúma, ako rôzne materiály používané v interiérovom dizajne ovplyvňujú fyziologické, emocionálne a kognitívne ukazovatele pohody. Jeho dlhodobou snahou je pomôcť vytvoriť vnútorné prostredie, ktoré podporuje zdravú myseľ a zdravé telo.

Kontaktné údaje:

InnoRenew CoE

dean.lipovac@innorenew.eu

www.innorenew.eu

Zoznam literatúry:

Kellert, S. R., Heerwagen, J., & Mador, M. (2011). *Biophilic design: the theory, science and practice of bringing buildings to life*. (Biofilný dizajn: Teória, veda a prax oživovania budov.) John Wiley & Sons.

Pod'akovanie:

Autor ďakuje Európskej komisii za financovanie projektu InnoRenew CoE (grantová dohoda 739574) v rámci programu Horizon2020 Widespread-Teaming, Slovinskej republiky (investičné financovanie Slovinskej republiky a Európskej únie z Európskeho fondu regionálneho rozvoja).

Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu: „DESIRE– Dizajn pre všetkých: metódy na vytvorenie bývania priateľského k veku“, č. 2020-1-SK01-KA202-078245, spolufinancovaného z programu Erasmus+ Európskej únie.

Dizajn priateľský k veku. Prečo je dôležité produktové inžinierstvo?

Juan Carlos Bañón Guillén, María Sánchez Melero

Kľúčové slová: produkty priateľské k veku, dizajn, produktové inžinierstvo, Európske projekty

Domáce potreby, oblečenie, automobily, domy a nábytok sú len niekoľkými príkladmi rôznych druhov a funkcií predmetov dennej spotreby. Sú nenahraditeľné a sú súčasťou nášho života v každom veku. Hoci dizajnérske výrobky majú významný vplyv na každodenný život ľudí, sú ovplyvnené aj jedinečnými charakteristikami spoločnosti alebo cieľovej skupiny.

Starší ľudia sú cieľovou skupinou dizajnu priateľského k veku, pretože potrebujú tovary, služby a prostredie, ktoré vyhovujú ich požiadavkám, nezávisle od ich závislosti (alebo jej nedostatku) od iných ľudí. Všeobecne platí, že nábytok všetkých tvarov, veľkostí a funkcií zaplňa komerčné a obytné priestory, línie výstavných siení a je

Foto: CETEM - vývoj a testovanie produktov

vystavený na obchodných miestach. Nábytok vytvára v priestoroch, ako sú domácnosti, pracoviská, maloobchodné prevádzky a ďalšie, pocit obývateľnosti, útulnosti a užitočnosti. Podobne sa môžeme spoľahnúť, že tieto bežné predmety budú spĺňať naše štandardy funkčnosti, pohodlia, bezpečnosti a zdravia. Okrem toho sú steny domu vždy symbolom bezpečnosti a obrany. Veci a doplnky, ktoré nás oslovia najviac, však môžu byť nakoniec nebezpečné, ak dodávatelia pred ich uvedením na trh dôkladne nevyhodnotia nebezpečenstvo.

Z tohto dôvodu by sa pri navrhovaní alebo úprave domov tak, aby boli priateľskejšie k starším ľuďom, mal klásť najväčší dôraz na produktové inžinierstvo, najmä ak sa sústreďíme na nábytok. Vedieť, ako navrhovať alebo čo robiť, aby sa dosiahlo riešenie, uľahčuje riešenie problémov alebo navrhovanie riešení.

Na tento účel budú dizajnéri pri tvorbe a výrobe nábytkových výrobkov vhodných pre starších ľudí pravdepodobne zohľadňovať množstvo dôležitých faktorov vrátane bezpečnostných predpisov, nábytkových noriem, funkčných rozmerov a meracích techník; okrem toho analýzu a riadenie rizík, inžinierstvo použiteľnosti používania a označenie CE („Conformité Européenne“); okrem iných smerníc a požiadaviek.

Skupina odborníkov v oddelení produktového inžinierstva CETEM spolu s oddelením elektroniky a domotiky má dlhoročné skúsenosti s technickou tvorbou nových, špič-

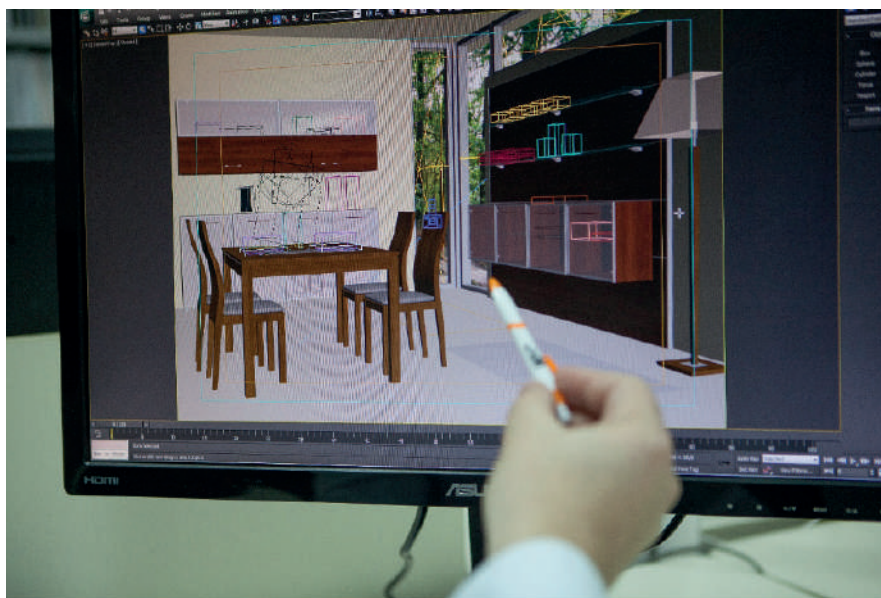

Foto: CETEM - vývoj a testovanie produktov

kových výrobkov a riešení, ktoré majú uľahčiť každodenný život starších a zdravotne postihnutých ľudí a zároveň zvýšiť inovácie a konkurencieschopnosť nábytkárskych spoločností. Okrem niektorých obchodných riešení sa CETEM aktívne zapája do viacerých európskych projektov, ktoré riešia naliehavú potrebu podpory aktívneho a zdravého starnutia prostredníctvom dizajnu a najmodernejších technológií.

Juan Carlos Bañón Guillén

absolvoval bakalárske štúdium priemyselného inžinierstva (štyri roky) a tiež magisterské štúdium priemyselného inžinierstva (dva roky) na Universidad Politécnica de Valencia v Španielsku. Je súčasťou oddelenia produktového inžinierstva v spoločnosti CETEM, kde sa zaoberá technickým vývojom výrobkov, 3D tlačou, prototypovaním a testovaním výrobkov, ako aj virtuálnou simuláciou nielen pre nábytkársky priemysel, ale aj pre iné priemyselné odvetvia. Podieľa sa aj na niektorých medzinárodných projektoch, ktoré sa týkajú najmä 3D tlače a dizajnu pre odborné vzdelávanie a prípravu. Má skúsenosti so softvérom CAD, ako aj znalosti týkajúce sa rýchleho prototypovania a aditívnych výrobných techník.

María Sánchez Melero

pracuje pre CETEM na oddelení medzinárodných projektov už viac ako tri roky. Vyštudovala žurnalistiku a v súčasnosti študuje na magisterskom stupni v odbore manažment udržateľnosti a sociálnej zodpovednosti. Jej práca sa zameriava na riadenie projektov, šírenie informácií a kontrolu kvality, ako aj na organizovanie stretnutí a seminárov. Má tiež skúsenosti s organizovaním a koordinovaním výskumných aktivít. V súčasnosti je zodpovedná za niekoľko projektov EÚ týkajúcich sa sociálnych inovácií a dizajnu pre rozvoj nových zručností a kompetencií v nábytkárskom odvetví a príbuzných odvetviach. María poskytuje technickú podporu projektovým tímom v oblasti plánovania využívania a podávania správ, šírenia informácií a realizácie, ako aj riadenia a realizácie projektov.

Kontaktné údaje:

Technologické výskumné centrum pre nábytok a drevo - CETEM

m.sanchez@cetem.es

www.cetem.es

Humanita v dizajne

Elena Farkašová, René Baďura

Kľúčové slová: humanita, dizajn, interiér, nábytok, špeciálne požiadavky, metodika, bývanie so zvieratom

Humanita v dizajne v širšom ponímaní vysvetľuje „prístupnosť pre všetkých“, predstavuje navrhovanie a tvorbu výrobkov a služieb takým spôsobom, aby boli čo najľahšie využiteľné pre čo najväčší okruh osôb bez ohľadu na ich vek, schopnosti a limity. Humanita zahŕňa všetky podoby dizajnu rešpektujúce ľudskú bytosť ale aj jej životný priestor (sociálny, environmentálny, ekonomický, fyzický...). Humanita v našom ponímaní analyzuje, aplikuje znalosti dizajnérov a dizajnérov, a sústreďuje ich pozornosť cez zážitok, vlastnú skúsenosť smerom k pochopeniu unikátnej jedinečnosti ľudí (deti, seniori, chorí alebo inak limitovaní). Hľadáme „všeobjímajúcu“ filozofiu riešenia. Humánny dizajn sa nezameriava iba na produkciu špecifických špeciálnych pomôcok, ale hľadá kompromisné riešenia využiteľné všetkými užívateľmi či spotrebiteľmi. V celej šírke vnímaný človek je reálnou mierkou všetkých vecí a aj dizajnu. Táto mierka je a musí byť viacvrstvová a zahŕňa všetky minority alebo marginalizované skupiny. Je nanajvýš potrebné vnímať tieto parametre a prirodzene využívať poznatky z humanity v dizajnerskej praxi.

Foto: Elena Farkašová

Problematiku zohľadnenia diverzity používateľov, akceptácie heterogenosti ľudských potrieb, nárokov a schopností implementujeme systematicky do vzdelávania dizajnérov vo všetkých stupňoch štúdia, komplexne však najmä cez vyučovací predmet Humanita v dizajne. Na tento účel sme navrhli a testujeme metodiku, ktorej cieľom je rozvinúť u dizajnéra subjektívnu vnímavosť na problémy špecifických skupín obyvateľstva, empatiu a schopnosť objektívne identifikovať používateľské nároky a definovať vlastnosti budúceho dizajnerskeho riešenia.

Humanita v dizajne nezahŕňa len orientáciu na človeka ale i humánnu zodpovednosť človeka za ostatné tvorstvo. Preto do oblasti dizajnerskeho záujmu systematicky zahŕňame napríklad aj tému človek a zvieratá v kontexte spolužitia a vzájomnej reciprocity.

René Baďura

je vedúci katedry dizajnu nábytku a interiéru, vysokoškolský pedagóg a dizajnér. K cieľom jeho výučby patria nasledovné zamerania predmetov ako Kultúrna identita dizajnu nábytku a interiéru, Dizajn v prostredí, Ateliéri dizajnu, Etika v dizajne, Nábytok, obytné a verejné priestory, ako znak a produkt ľudskej kultúry, Humanita v dizajne.

Cieľ výskumu je v oblasti týkajúcej sa dizajnu zameraného na človeka, humanitu a akceptáciu človeka za každých okolností, poznania rôznorodosti potrieb súvisiacich s vekom a schopnosťami.

Elena Farkašová

je teoretička dizajnu, kurátorka dizajnerských výstavných projektov (Longlife, Foodprint...), vysokoškolská pedagógka na Katedre dizajnu nábytku a interiéru TU vo Zvolene, lektorka Inštitútu duševného vlastníctva pri Úrade priemyselného vlastníctva SR. Venuje sa najmä teórii a metodológii dizajnu, kreatívnym a humánnym aspektom dizajnerskej tvorby, kompetenčným abilitám v odbore dizajn a ateliérovej

tvorbe. V rámci humanity v dizajne sa zaoberá najmä metodologickou časťou a výskumom problematiky spolužitia so zvieratami ako témy v dizajne nábytku a interiéru.

Kontaktné údaje:

Katedra dizajnu nábytku a interiéru TU vo Zvolene
ena.farkasova@gmail.com, badura@tuzvo.sk
www.kdni.tuzvo.sk

Zoznam literatúry:

FARKAŠOVÁ, Elena a René BAŽURA. Understandings of design in circumstances of humanity. *Acta Facultatis Xylologiae Zvolen: vedecký časopis Drevárskej fakulty Technickej univerzity vo Zvolene*. 2021, 63(1), 143-150. ISSN 1336-3824. Dostupné na: <https://df.tuzvo.sk/sites/default/files/13-01-21.pdf>

FARKAŠOVÁ, Elena. Humanita v dizajne. *Designum: časopis o dizajne*. 2022, 28(4), 52 – 59. ISSN 1335-034X.

FARKAŠOVÁ, Elena. Mačka na gauči, pes v posteli - bývanie so spoločenským zvieratom. *Zdravé domy - zdravý interiér 2017: zborník z konferencie*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2017, 48-53. ISBN 978-80-227-4733-2.

FARKAŠOVÁ, Elena. Human-centered design - stále aktuálny rámec v dizajne. *Designum: časopis o dizajne*. 2020, 26(2), 72-79 a 84. ISSN 1335-034X.

LOGLIFE. Dostupné na: <https://longlifeproject.cz/>

PodĎakovanie:

Spracovanie príspevku bolo podporené z projektu KEGA 001TU Z-4/2021 Postvirotický dizajn (nábytku a interiéru).

Ergonomický produktový dizajn priateľský k veku

Mária Šimková

Kľúčové slová: ergonomia, design, dizajn, produktový dizajn, age-friendly, simulácia, simulačná metóda, Instant Age

Keď dizajnéri vytvárajú produkty pre ľudí, je nevyhnutné pochopiť nielen anatómiu ľudského tela, ale aj iné ľudské vlastnosti, aby mohli navrhnúť vhodnejšie produkty. Cieľom je uľahčiť život a pomôcť ľuďom v každodenných situáciách. V počiatočnej fáze procesu navrhovania je dôležité aplikovať ergonomické princípy, aby boli „navrhnuté pre potreby ľudí a nie na základe ich želaní“ (Papanek, 1984, 219).

Medzinárodná ergonomická spoločnosť (2000) definuje ergonómiu ako vedeckú disciplínu zaoberajúcu sa porozumením interakcií medzi ľuďmi a inými prvkami systému, a ako profesiu, ktorá aplikuje teóriu, princípy, dáta a metódy do procesu navrhovania s cieľom optimalizovať ľudskú pohodu a zdravie človeka a celkovú výkonnosť systému.

Pri navrhovaní produktov pre ľudí vo vyššom veku by dizajnéri mali brať do úvahy rôzne často sa vyskytujúce zdravotné problémy. Medzi nimi prevládajú ochorenia zraku, poruchy pohybového aparátu (napr. tras) alebo problémy so sluchom. Pre ešte lepšie pochopenie tejto cieľovej skupiny sa ukázali ako kľúčové simulačné cvičenia. Najmä také, ktoré umožnia dizajnérom okúsiť ťažkosti, ktoré nikdy predtým nezažili.

Foto: Simulačný oblek Genworth R70, detail karuselového menenia zrakových degenerácií

Prirodzene, informácie môžu získať štúdiom odbornej literatúry alebo priamo od cieľovej skupiny (prostredníctvom rozhovoru alebo dotazníka), ale lepšie výsledky sú schopní dosiahnuť v kombinácii so simulačnými cvičeniami. Simuláciu vykonávajú nosením rôznych simulačných pomôcok (napr. simulačné okuliare, simulátor trasu) alebo nosením simulačného obleku. Nosením takehoto obleku je možné okamžite získať predstavu, ako sa telo môže správať pri určitých obmedzeniach, ktoré sa môžu, ale aj nemusia spájať s vyšším vekom. Dizajnéri tak často prežijú šok v podobe „instantného zostarnutia“ (Instant Ageing). Ten ale neplatí pre ľudí so zdravotnými problémami alebo obmedzeniami, ktoré sa rozvíjali v dlhšej časovej perióde a ľudia si na ne dokázali zvyknúť. Napriek tomu simulačné cvičenia môžu dokonca zvýšiť úroveň empatie.

Dizajnéri sú mnohokrát vnímaní ako profesionáli v oblasti starostlivosti, keďže prostredníctvom navrhovania naplňajú potreby a očakávania používateľov. Vyspelé krajiny sú príkladom procesu transformácie od ľahostajnej osoby k starostlivému človeku, od starostlivosti po univerzálnu starostlivosť, ako tvrdí Jiang Ying z Hong Kong Polytechnic University of China (Ying et al., 2018). Preto by dizajnéri mali aplikovať aj metódy a princípy Univerzálneho dizajnu (Universal Design) a Dizajnu pre všetkých (Design for All).

Mária Šimková

je grafická a produktová dizajnérka. Študovala na Ústave dizajnu Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. V produktovom dizajne sa zameriava na dizajn produktov pre zrakovo znevýhodnené osoby a na aplikáciu ergonómie do procesu navrhovania produktov. V grafickom dizajne sa zameriava predovšetkým na logo dizajn, rôzne druhy

propagačných materiálov, grafický dizajn publikácií a infografiku. V dizertačnej práci Laboratórium ergonómie. Simulácia ako prostriedok skvalitnenia dizajnérského procesu dokazovala význam simulačnej metódy vo vzdelávacom procese dizajnérov. Je autorkou viacerých odborných článkov na túto tému: Ergonómia ako dôležitá súčasť produktového dizajnu (2016), Simulačné obleky a ich význam pre oblasť dizajnu (2017), Vplyv simulačných pomôcok na proces návrhu v oblasti dizajnu (2018). Od roku 2020 prednáša Anatómiu, Ergonómiu a Univerzálny dizajn na Ústave dizajnu, Slovenskej technickej univerzite v Bratislave.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Ústav dizajnu
simko.maria@gmail.com
www.fad.stuba.sk

Zoznam literatúry:

International Ergonomics Association (2000): What is ergonomics (HFE)? <https://iea.cc/what-is-ergonomics/>

Papaneck, V. (2011): Design for the Real World, Thames & Hudson Ltd.

Ying, J. et al. (2018): An Exploration of Designer-to-User Relationship from a Care-Oriented Perspective. In: Advances in Design for Inclusion. Springer International Publishing, 22-23

Podakovanie:

Tento abstrakt bol vytvorený s podporou projektu Erasmus+ DESIRE – Dizajn pre všetkých – metódy tvorby bývania vhodného pre každý vek / DESIRE – Design for all methods to create age-friendly housing, 2020-1-SK01-KA202-078245.

Sekcia mladých výskumníkov

Projekty dizertačných prác v začiatkových fázach.

Prostredie priateľské k veku – Dizajn pre seniorov

Monika Hencová

Kľúčové slová: starnutie, prostredie, farby, vnímanie, metodika

Starnutie nie je len charakteristikou demografického vývoja spoločnosti, ale je aj neoddeliteľnou súčasťou ľudského života. Veľká časť verejného aj bytového interiéru nie je navrhovaná ani prispôsobená potrebám seniorov (Glosová, 2006). Dizajnér môže výrazne ovplyvniť kvalitu života starších dospelých.

Projekt mojej dizertačnej práce sa zaoberá výskumom starnutia starších dospelých v obytnom a verejnom prostredí a na jeho základe navrhnutia udržateľného konceptu v produktovom a interiérovom dizajne, hľadaním východísk na riešenie alebo zmierňovanie dopadov súvisiacich so starnutím populácie. Aktuálne sa v projekte venujem vyhľadávaniu písomných prameňov a poznatkov k danej problematike. Súbežne so študovaním problematiky chcem ďalej viesť rozhovory so špecialistami na ergonómiu, fyzioterapiu a psychológiu zameranú na seniorov a seniorky.

Prof. Ing. Veronika Kotradyová, PhD. vo svojich publikáciách popisuje, že náklonnosť ľudí k prírodným materiálom vyplýva z prirodzeného prostredia človeka a jeho náklonnosti k prírode. Prírodné materiály a biofilné prvky sú blízke nášmu nervovému systému.

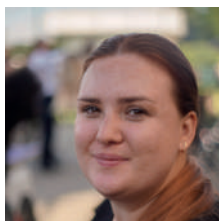

Vizualizácia interiéru - samoobslužná kaviareň (dizajn: Monika Hencová, 2022)

Naše telo tým pádom nemusí vydávať ďalšiu energiu do ich rozpoznávania a vnímania. Naopak, dalo by sa povedať že prírodné materiály nás „dobíjajú“ energiou. Sú súčasťou našej tradičnej kultúry a je vhodné ich používať, pretože pôsobia nadčasovo. Drevo okrem vyššie spomenutých výhod oplýva tiež haptickou, olfaktonickou a akustickou kvalitou. Uprednostňovanie textúr prírodných materiálov je odôvodnené aj tým, že čiernobiele vnímanie ľudí je lepšie než farebné (Kotradyová, 2016). S pribúdajúcim vekom sa mení naša zraková percepcia, ale aj citlivosť na niektoré farby. Prvky, ktoré môžu ohroziť našu bezpečnosť, by mali byť navrhnuté v kontrastných farbách. Veľké množstvo farebných podnetov môže nadmerne stimulovať naše zmyslové vnímanie (Rollová, Čerešňová; 2010). Je preto dôležité s pribúdajúcim vekom prehodnotiť výber prvkov v prostredí, v ktorom žijeme.

V poslednej fáze projektu budem hľadať riešenia, ktoré pomôžu poskytovať rovnaké možnosti začlenenia zraniteľnej skupine obyvateľov. Táto fáza výskumu by mala definovať potreby a obmedzenia, s ktorými sa táto skupina ľudí v súkromnom aj verejnom interieri stretáva. Cieľom je opakovane pracovať s väčšou skupinou klientov z konkrétneho domova sociálnych služieb na ktorých by sa dajú nadobudnuté dohady priamo overiť. Práca s koncovým užívateľom pomôže zúžiť výber tematických okruhov a navrhnuť dizajn, ktorý bude adresný. V nadväznosti na riešenie interiéru by bolo žiaduce nájsť spoluprácu s možnosťou navrhovania konkrétneho projektu, alebo obnovy súčasného stavu inštitúcie. Výsledkom bude navrhnutie funkčných prototypov, ktoré pomôžu spájať všetky vekové skupiny v spoločných priestoroch.

Monika Hencová je študentkou prvého ročníka doktorandského štúdia na Fakulte architektúry a dizajnu STU pod vedením profesorky Veroniky Kotradyovej. Témou jej dizertačnej práce je „Prostredie priateľské k veku“. Vo svojej tvorbe sa venuje oblasti súkromného a verejného interiéru.

Monika Hencová

je študentkou prvého ročníka doktorandského štúdia na Fakulte architektúry a dizajnu STU pod vedením profesorky Veroniky Kotradyovej. Témou jej dizertačnej práce je „Prostredie priateľské k veku“. Vo svojej tvorbe sa venuje oblasti súkromného a verejného interiéru.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Ústav interiéru a výstavníctva
monika.hencova@stuba.sk
www.fad.stuba.sk

Zoznam literatúry:

GLOSOVÁ, D.: Bydlení pro seniory. Brno: ERA Group, 2006. 179s. ISBN 80-7366-057-1

KOTRADYOVÁ, V.: Kolokvium Interakcia človeka a dreva. Bratislava: Vydavateľstvo STU, 2016. 93 s. ISBN 978-80-227-4640-3

ROLLOVÁ, L. - ČEREŠŇOVÁ, Z.: Prostredie bez bariér. Bratislava: CEDA FA STU, 2010. 5 s. ISBN 978-80-970177-4-3

Prostredie priateľské k veku: Spoločne strávený voľný čas

Martin Sombathy

Kľúčové slová: intergeneračné programy, seniori a deti, dizajn, viacgeneračný priestor

Projekt mojej dizertačnej práce sa zaoberá skúmaním využitia dizajnu a dizajnérskeho spôsobu prepájania vedeckých disciplín ako pomocného nástroja pri hľadaní riešení komplikovaných spoločenských problémov. Jeho cieľom je vytvoriť koncept produktu, ktorý bude môcť byť použitý na poukázanie na existenciu alternatív k zaužívaným predstavám o navrhovaní pre seniorov a deti. Takýto koncept v sebe zároveň nesie potenciál na vytvorenie otvorenej diskusie medzi verejnosťou a odborníkmi, ale aj verejnosťou a štátnymi inštitúciami.

Prvým štádiom výskumu spojeného s projektom bude vyhľadanie lokálnych aj zahraničných zdrojov o téme dizajnu prihliadajúceho na časti populácie v iných vekových kategóriách ako v produktívnom veku. Jeho predpokladaným výsledkom je zozbieranie dát ukazujúcich vývoj trendov v univerzálnom dizajne. Kolekcia najzaujímavejších prác bude na konci tejto fázy analyzovaná so zámerom nájsť možnosti vytvárania voľnočasových aktivít pre rozličné vekové kategórie v spoločnom prostredí.

Súbežne so získavaním prehľadu zdrojov začnú prebiehať konzultácie s odborníkmi so špecializáciou v odvetviach pracujúcich s deťmi a ľuďmi starších vekových kategórií.

Foto: Seniorky cvičiace s poi (<https://spinpoi.com/five-ways-poi-improves-quality-of-life-for-seniors>)

Primárne budú oslovení lekári, pracovníci v zariadeniach opatrojúcich ľudí z daných vekových kategórií – materských a základných školách, domovoch pre seniorov. Táto etapa projektu bude slúžiť k odkrytiu prienikov činností prospešných rovnako pre deti ako aj staršiu populáciu. Či už by išlo o možnosti rozvíjania/uchovania jemnej motoriky, precvičovania pohybového ústrojenstva, alebo odbúravanie mentálnych záťaží. Cieľom konzultácií je okrem získavania vedomostí o už existujúcich aktivitách, cvičeniach, prevencii, prípadne terapeutických pomôckach aj oboznámenie sa s aktuálnym stavom a postojom k problematike viacgeneračných priestorov v inštitúciách na Slovensku. V zahraničí je téma tzv. intergeneračných programov skúmaná už dlhšiu dobu, no stále sa považuje za nedostatočne prebádanú (Wendland, J., Parizet, L., 2022). Na základe poznatkov získaných z rozhovorov budú vytvorené tematické okruhy, ktoré budú slúžiť ako podklad pre tvorbu prvých konceptov objektov pre voľnočasové činnosti. Tieto koncepty budú postupne vytriedované na základe ich uskutočniteľnosti, inovatívnosti, univerzálnosti a pomocou opätovných konzultácií s odborníkmi z predchádzajúcej fázy projektu. V závere by mal ostať jeden produkt, alebo séria produktov, ktoré budú vypracované ako finálne výstupy dizertačnej práce. V ideálnom prípade by mali byť vhodné na použitie v interiéri aj exteriéri. Predbežne sa v projekte počíta s navrhovaním v oblasti ihrísk a objektov vhodných na hranie.

Konečnou fázou projektu bude navrhnutie vzhľadu produktu, vytvorenie jeho funkčného modelu v reálnej mierke a jeho testovanie s užívateľmi. Získaná odozva bude použitá na prepracovanie dizajnu do finálnej podoby a vytvorenie funkčného prototypu. Ten bude znovu otestovaný vo vybraných podmienkach. Týmto by mala byť praktická časť práce ukončená.

Martin Sombathy

je študentom prvého ročníka doktorandského štúdia na Fakulte architektúry a dizajnu STU pod vedením profesorky Veroniky Kotradyovej. Témou jeho dizertačnej práce je prostredie priateľské k veku. Vo svojej tvorbe rád pracuje na interdisciplinárnych projektoch, v ktorých je možné spájať sociálne a technologické inovácie. Tiež rád experimentuje s materiálmi a rôznymi výrobnými procesmi. Fascinuje ho prepájanie tradičného s najmodernejším a možnosti vzájomnej symbiózy týchto dvoch svetov.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Ústav interiéru a výstavníctva
martin.sombathy@stuba.sk
www.fad.stuba.sk

Zoznam literatúry:

Wendland, J., Parizet, L. (2022). Benefits and challenges of intergenerational child daycare and senior programs or facilities: A systematic review of the literature. *Annales Médico-psychologiques, revue psychiatrique*. <https://doi.org/10.1016/j.amp.2022.02.020>

Dizajn v procese uchovávaní tradícií

Tomáš Pářiš

Kľúčové slová: regionálna identita, starnutie populácie, medzigeneračné diskusie, dizajn, participatívny dizajn

Postupná strata kultúrnej identity je bežným javom mnohých regiónov Slovenska. Tento proces prebieha aj napriek ich bohatému kultúrnemu a prírodnému dedičstvu. Regionálna identita nie je nemenná a statická. Existuje mnoho vplyvov, ktoré spôsobujú jej dynamický vývoj (Kotradyová, Borysko, Lipková, Daniel, 2018, 9). Z toho dôvodu v priebehu času nadobúda nové podoby.

Zásadný vplyv na vývoj identity regiónu má aj starnutie populácie. Mnohé tradície a remeslá v priebehu času zanikajú (napr. Ján Fotta, posledný gubár z Klenovca). Dôvodom je častá absencia prenechávania tradícií z generácie na generáciu a nedo-

Ilustrácia: Tomáš Pářiš

statočný záujem mladej generácie o ľudovú kultúru. Seniori plnia zásadnú úlohu pri udržiavaní a odovzdávaní kultúrneho dedičstva, pretože majú spomienky na minulé sociokultúrne prostredie. Môžu byť dôležitým zdrojom informácií a vedomostí pre nasledujúce generácie. Tvoria tak významnú časť spoločnosti, ktorá je nositeľom živého kultúrneho dedičstva a zastávajú dôležité miesto v kolektívnej pamäti skúmaných oblastí (Kotradyová, Borysko, 2021).

V procese tvorby dizajnéra je tak nevyhnutné zapájať seniorov do procesu tvorby a vytvárať priestory medzigeneračných diskusií, ktoré sú zdrojom príbehov a odkazov minulých generácií. Pomáhajú nám dotvárať obraz minulosti pre lepšie pochopenie lokálnej identity a prispievajú k pozitívnemu smerovaniu kultúry. V mnohých prípadoch sú dané stretnutia nenahraditeľným zdrojom inšpirácií pre vznik nových produktov (J. F. O. Morán et al., 2020, 177).

Výskum sa pre potreby dizertačnej práce preto bude sústreďovať na nadviazanie bližšieho kontaktu s lokálnym obyvateľstvom a hlavne k vytvoreniu funkčných kooperácii remeselníka s dizajnérom. Úlohou dizajnéra je inšpirovať sa materiálnou kultúrou skúmaných regiónov Hont a Novohrad a zachytiť špecifický dizajnerský jazyk lokality v tvarosloví, materiálovom zložení a funkčnosti novovzniknutých produktov. Dochádza tak k zachovaniu ľudového remesla a tradícií prostredníctvom návrhu súčasných produktov, atraktívnych pre dnešnú generáciu, ktoré budú vo finále uvedené na trh.

Kľúčovým aspektom práce v danom momente je taktiež nastolenie participatívneho spôsobu navrhovania. Účasť obyvateľstva v procese tvorby však nemôže byť redukovaná do formy spracovania materiálov a výroby. Participatívny dizajn je cenným nástrojom v oblasti dizajnerskej tvorby. Úspešne zapája zainteresované strany – dizajnérov, výskumníkov, lokálnych obyvateľov a koncových používateľov – do procesu navrhovania, aby sa zabezpečilo, že konečný produkt spĺňa všetky potreby spotrebiteľa. (Elizarova, Dowd, 2017)

V rámci danej spolupráce tak dokážeme oživiť a podporiť existujúce prvky ľudovej kultúry do súčasnej, udržateľnej podoby vo forme produktov prijateľných spoločnosťou s charakterom ich miestnej identity.

Tomáš Páříš

je študentom druhého ročníka doktorandského štúdia Ústavu interiéru a výstavníctva na Fakulte architektúry a dizajnu STU. Témou jeho dizertácie je Dizajn v regionálnom rozvoji pod vedením profesorky Veroniky Kotradyovej. Dizertačná práca je nadviazaním a pokračovaním vo výskumnom projekte APVV Identita SK – spoločná platforma dizajnu, architektúry a sociálnych vied. Témy IDENTITA SK sa študent zúčastnil už v piatom ročníku štúdia na Ústave dizajnu FAD STU pod vedením Mgr. art. Michaly Lipkovej, ArtD. ktorého výsledkom bol produkt OZI (vešiak inšpirovaný žatevným nástrojom).

Autor v práci skúma regióny Hont a Novohrad prostredníctvom nadviazania spolupráce s odborníkmi a lokálnym obyvateľstvom. Cieľom práce je nájsť možnosti implementácie dizajnu a tvorivých procesov v prospech uchovania ľudovej kultúry regiónu.

Kontaktné údaje:

Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Ústav interiéru a výstavníctva
tomas.paris@stuba.sk
www.fad.stuba.sk

Zoznam literatúry:

Kotradyová, V., Borysko, W., Lipková, M., Daniel, P. (2018) "IDENTITA SK – spoločná platforma dizajnu, architektúry a sociálnych vied (Common Platform of Design, Architecture and Social Science)", In: Kotradyová, V., Kočlík, D., Kučerová, M. (eds.) Identita SK, SPEKTRUM STU, Bratislava, Slovakia, p. 9

Kotradyová, V., Borysko. (2021) Prvky tradičného remesla ako inšpirácia moderného dizajnu a podnet pre regionálny rozvoj optikou odborníkov, výrobcov a užívateľov (Elements of Traditional Crafts as an Inspiration for Modern Design and an Incentive for Regional Development from the Perspective of Experts, Manufacturers and Users) In: Slovenský národopis / Slovak Ethnology, vol. 69, no. 1, s. 61-84, https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=journal-list&part=article_response_page&journal_article_no=25660

KOTRADYOVÁ, V., BORYSKO, W., LIPKOVÁ, M., (2022) "IDENTITA SK - Interpretácia, adaptácia a transformácia ľudovej/regionálnej materiálnej kultúry"(IDENTITA SK - Interpretation, adaptation and transformation of folk/regional material culture), Publisher - Spektrum, Bratislava, (vedecká monografia v príprave do tlače/scientific monograph in preparation for printing)

Elizarova, O. Dowd, K. (2017) Participatory Design in Practice, [online] Available at: <https://uxmag.com/articles/participatory-design-in-practice> [Accessed: 13.1. Oct 2023]

Morán , J. F. O. et al. (2020) GERONTECHNOLOGY III- Awareness of Intangible Cultural Heritage Through Videos Promoting Active Ageing, Publisher – Springer, Portugal, Contributions to the Third International Workshop on Gerontechnology, IWOG 2020, October 5–6, 2020, Évora, Portugal

PodĎakovanie:

Tento príspevok vznikol v rámci projektu APVV 16-0567 Identita sk - spoločná platforma dizajnu, architektúry a sociálnych vied.

www.projectdesire.eu